

Doğum Öncesinden Ölüm Sonrasına Sonsuzluk Tasarısı olarak Teknolojikleştirilmiş Yaşam

Sertaç Timur Demir

Öz: Bu makalede sınırsız genişleme eğilimi gösteren gündelik teknoloji, modern insanın doğum öncesinden başlayarak ölümüne uzanan güncel pratikleri bağlamında ele alınmaktadır. Bu amaçla popüler bilim kurgu dizisi olan Black Mirror'ın Arkangel, Hemen Döneceğim ve San Junipero epizotları üzerinden teknolojinin yaşama ve ölüme nasıl müdahale ettiği irdelenmektedir. Çalışmada dizinin teknik analizi göz ardı edilmeden ama esas olarak anlatılarda belirginleşen güncel sosyal ve beşeri açmazlar öne çıkarılmaktadır. Bu açıdan bedeni yeniden formatlayan gen eksensli tıbbi çalışmalar, dijital kontrol ve gözetime yeni bir boyut katan akıllı ve sentetik teknolojiler, ölüme ve ölümsüzlüğe dair ortaya atılan çağdaş tıbbi ve teknobilimsel varsayımlar tartışılmaktadır. Makalenin teorik çerçevesini Jean Baudrillard, David Le Breton ve Byung Chul Han gibi toplumsal yapı ve ilişkilerdeki değişimin ağırlıkla teknolojinin güdümünde gerçekleştiğini düşünen ve bu önü alınmaz gidişata eleştirel yaklaşan teorisyenler oluşturmaktadır. Araştırmanın ana çıkarımına göre bedenin her noktasına inebilen teknolojiler, artık günlük yaşamın yalnızca konfor ve kolaylık eklentileri olmaktan çıkmakta ve insanın yazgısına eklenerek var olma ile yok olma arasındaki hemen tüm ontolojik süreçleri etkilemektedir. Bu, ölüme karşı yürütülen endüstriyel girişimleri de içine almakta ve ivlendirmektedir. Ne var ki söz konusu küresel trend, acı ve ölüm gibi esasında yaşamı kıymetli yapan insanlık hâllerinden mahrum kalan modern karakterler için aynı zamanda "doğal"ın ve "gerçek" in de yitimidir.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, beden, ölüm, modern kültür, bilim kurgu.

Abstract: In this article, everyday technology, which tends to expand without limits, is discussed in the context of contemporary practices that start from antenatal to death and that correspond to the desire for immortality of modern man. For this purpose, it is examined how technology intervenes in life and death through the episodes of Arkangel, Right Be Back, and San Junipero in Black Mirror, the popular science fiction series. In this study, the current social and human dilemmas that appear in the narratives are discussed, without ignoring the technical analysis of the series. In this respect, gene based medical studies that reformat the body, smart and synthetic technologies that add a new dimension to digital control and surveillance, contemporary medical and technoscientific assumptions about death and immortality are debated. The theoretical framework of this article consists of theoreticians such as Jean Baudrillard, David Le Breton and Byung Chul Han who consider that the change in social structure and relations is mainly driven by technology and critically approach this unavoidable trend. According to the main argument and inference of this research, technologies that can descend to every part of the body are no longer just the comfort and convenience extensions of daily life, and they affect almost all ontological processes between existence and extinction by being articulated with human destiny. However, this global trend is also the loss of the natural and the real for the modern characters who are deprived of the human conditions such as pain and death that make life precious.

Keywords: Technology, body, death, modern culture, science fiction.

@ Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi. stdemir@yahoo.com

https://orcid.org/0000-0002-9420-9416

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0655
insan & toplum, 2021.
insanvetoplum.org

Başvuru: 18.06.2021
Revizyon: 14.09.2021
Kabul: 13.10.2021
Online Basım: 25.11.2021

Giriş

Bu makale, gündelik yaşamda kullanılan ve önümüzdeki yıllarda kullanılacak teknolojilerin insan bedeni etrafında somutlaşan doğum öncesinden ölüm sonrasında tüm hayat aşamalarını köklü bir şekilde etkilediğini varsaymakta ve tartışmaya açmaktadır. Bu anlamda, analiz edilen üç bilim kurgu eseriyle ve bu eserlerin gündeme taşıdığı sorunsallarla sınırlandırılan bu çalışmada, cevabı aranan temel sorular şöyledir: Görüntü sanatları toplumsal gerçekliği nasıl resmetmekte özellikle bilim kurgu türü gündelik yaşamı ve geleceği nasıl tasavvur etmektedir? Doğum öncesinden ölüm sonrasına kurguda genetik ve bilişim teknolojileri nasıl işletilmektedir? Yaşamı gözetleyen kontrol gözetim mekanizmaları, modern insanın kişisel ve ilişkisel dünyasını nasıl şekillendirmektedir? Modern tekno kültürde ölüm nasıl algılanmakta ve ölüme dair ne tür uygulamalar yürütülmektedir? Ölümlülük karşısında üretilen yaşam dolu robotlar, sayborglar ve replikantlar gibi fütürist sentetik bedenler neye karşılık gelmektedir? Sonsuzluk ve kusursuzluk isteğinin meşruiyet kaynağı olan acı, yaşlılık ve fanilik gibi zafiyetler, modern tekno kültürde nasıl ifade bulmaktadır?

Son yıllarda toplum çalışmalarının çok büyük bir kısmı hangi alt bağlamda olursa olsun konuyu en fazla insana (ve onun özgürlük serüvenine) getirmekte ve böylece geçmişten geleceğe insan olmanın çağcıl ikilemlerini sorgulamaktadır. Özellikle Sanayi Devrimi'nin ardından iyiden iyiye derinleşen bu entelektüel eğilim,¹ teknolojikleşmenin gündelik yaşam üzerindeki (kayı verici) yansımalarının belirginleşmesiyle ilgilidir. Buna göre teknolojikleştirilmiş kültür, konfor ve özgürlük vaatlerinin aksi yönünde eylemsellik sergileyerek teknik araç ve aygıtlar vasıtasıyla toplumsal yapı ve kurumları önce seri deformasyona sonra da keskin reformasyona uğratmaktadır. Kısıtlanması muhal gücünü ilerlemecilik doktrininden alan bu dönüşüm, önüne çıkan katılıkları buharlaştırmakta² ve yerleşik ilişkileri kendi "müphem akışkanlığı"³ içinde eritmektedir. Bugün de teknolojinin stratejik kıstassızlığı ve kendinin olmadığı tüm boşlukları doldurma girişimi yeri geldiğinde kendi varlık kaidelerini ve etik düzenini bile yutabilecek sonsuz büyüme iştahına sahiptir.

- 1 Bu eleştirel eğilimin öncü metinlerini okumak için Karl Marx, Martin Heidegger, Herbert Marcuse, Lewis Mumford, Günther Anders, Andrew Feenberg ve Jacques Ellul gibi düşünürlerin çalışmalarına bakılabilir.
- 2 Bu tespit, Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'sundaki ifadeye gönderme yapmaktadır (2018, s. 56). Ayrıca Marshall Berman'ın *Katı Olan Her Şey Buharlaştırıyor* adlı bir kitabı vardır. Berman, kitabında bu makalenin sorunsalına da uygun olarak şöyle demektedir: "70 yıl sonra bizler, hâlâ fütüristlerin gençlik dolu gerilim ve coşkusuyla, enerjilerini modern teknolojiyle kaynaştırıp yepyeni bir dünya yaratma arzularıyla heyecanlanabiliriz. Ama bu yeni dünyada o kadar çok şey kapı dışarı edildi ki!" (2013, s. 41).
- 3 Müphemlik (*ambivalence*) ve akışkanlık (*liquidity*) vurgusu çağdaş kültür eleştirileriyle bilinen Zygmunt Bauman'ın teorize ettiği anahtar kavramlardır. Daha detaylı bilgi için yazarın çalışmaları incelenebilir.

Feenberg (2005, s. 54) bu işleyişin, kamu baskılarına karşı kendini korurken değerleri kolayca feda edebildiğinden bahsetmektedir. İlerleme, genişleme veya sınırsızlaşma gibi kavramlarla nitelendirilebilecek olan teknolojikleşme, yalnızca epistemolojik değişime öncülük etmemektedir. Aksine Le Breton'un tespit ettiği gibi (2016, s. 23), günümüzde özellikle biyolojik mühendislik yoluyla teknolojikleştirilmiş yaşam, ontolojik sınırları silmekte ve üremeden doğuma, yaşamdan ölüme kadar bedeni modifiye etmek suretiyle benliğin doğasına ve tekâmülüne müdahale etmektedir. Öyle ki hemen tüm kadim anlatılarda izine rastlanan ve modern insanın da yakın hayali olarak konumlandığı ölümsüzlük ideali, yine teknolojik devrimlerin özünü ve nihai motivasyonunu teşkil etmektedir. Özetle "tanateknoloji" kavramının karşıladığı gibi ölüm ile teknoloji birleşmektedir. Kısa bir süre önce ağırlıkla sakınma ve inkâr tavrıyla yaklaşılın ölüm (Jones, 1997), bugün bir mücadele ve üstesinden gelme meselesidir.

Toplumlarda teknolojik hırsın bir ifadesi olan, geçiciliğe alkış tutmakla da aynı çizgide yer alan baskın eğilim, ölümü hayattan silmek ya da medyada tekrar tekrar göstererek anlamsız hale getirmektir. Böylece gösterilen ölümler hep bir başkasının ölümüdür, böylece bizim ölümümüz beklenmeyen yarattığı şaşkınlıkla karşılaşılır. Ölümü hayattan silerek bu inancın uzun sürmesini sağlayacak teknolojik sistemi yaratarak hayatımız süresince ebediyeti inşa ediyoruz. Böylece ışığın kuşattığı o kısa an dışında ebedileşiyoruz (Castells, 2013, s. 600).

Teknolojik devrimlerin tamamı gizli ya da açık olarak yaşamı faniliğin dehşet verici olduğu varsayılan izlerinden silmenin ya da en azından belli bir süreliğine de olsa ölümü unutkanın yollarını tasarlamaktadır. Bunun sonucunda yaşamın son buluşu olarak ölüm, Harari'nin değindiği gibi (2016, s. 34), dinin değil uzmanların ve mühendislerin alanına dönüşmektedir.⁴ Ölüme dair perspektif hiç şüphesiz yaşamla ilgili teorik veya teolojik yaklaşımın dolaylı bir uzantısıdır. Braidotti'nin ifade ettiği gibi "kişinin ölümü üzerine bakış açısı yaşam üzerine varsayımlarına dayanmaktadır" (2018, s. 158). Bu anlamda bir tür kusur veya hastalık olarak görülen ölüm, mükemmelleşme ve pürüzsüzleşmenin peşini kovalayan teknolojinin en kadim ötekisidir. Çünkü yaşamın ideali olarak sağlık (Han, 2020, s. 12), biyolojiden çok toplumsal bir buyruktur (Baudrillard, 2013, ss. 162-163). Yine de teknoibilimin varsayımlarında şekillenen bu toplumsallık değeriyle beden herhangi bir kalıcı ve tutarlı kimliği ve niteliği ifade etmemektedir. Tersine, ölümün yeri olarak beden (Le Breton, 2016, s. 12), projeler, deneyler ve dijital görünümler yoluyla sayısallaştırılmaktadır.

4 Tartışmanın devamında Harari, "ölümsüzlüğe yetişemezsek ölümlerle savaş önümüzdeki yüzyılın öncü projesi olacak gibi duruyor" der (2016, s. 40).

Yaklaşım ve Yöntem

Dijital beşerî bilimler⁵ kapsamında değerlendirilebilecek olan bu makalede, birbirini tamamlayan üç bilim kurgu epizodu üzerinden modern insanın doğum öncesinden ölüm sonrasına uzanan serüveninde teknolojinin üstlendiği rolün düşünsel arka planı ile pratik sonuçları ele alınmaktadır. Sinema, yönetmen Andrey Tarkovski'nin dediği gibi (2000, s. 76), insanı sınırsız bir mekân ortasında diğer insanlarla ve dünyayla kurduğu ilişki içinde göstermektedir. Bu ilişkileri belli bir kurguyla çerçeveleyen filmler, böylesi zengin özellikleriyle hemen her akademik alana kendi tarzını uygulama imkânı tanımaktadır (Sutherland ve Feltey, 2010, s. 4). Belki de bu yüzden son yıllarda filmler -ki buna burada analiz edilen dizi filmler de dâhildir- beşerî bilimlerin vizyonunu genişletmekte ve tıpkı nitel ve nicel araştırmalar gibi başlı başına entelektüel bir metoda dönüşmektedir (Demir, 2013, s. 59). *Filmozofi* kitabının yazarı Daniel Frampton (2013), meseleyi bir adım öteye taşımakta ve filmlerin felsefi tartışmalar için kullanılabilir sıradan enstrümanlar olduğu fikrine karşı çıkarak “film-düşünce” teorisi etrafında bugün sinemanın felsefenin kendisi olduğu savına ulaşmaktadır.

Tam bu noktada, araştırma “aracı” olmaktan çıkıp sorgulama “zemini”ne evrilen bir kurmaca evreni olarak sinemayı gerçekçi ve geçerli kılan gerekçelere temas etmek gerekmektedir. Aynı bağlamda bu gerekçelerin tüm film türleri ve ekolleri için kapsayıcı olup olmadığı da gözden geçirilmelidir. Her şeyden önce bugün filmleri günümüz kültür ve düşüncesinin anlaşılmasında esaslı yapan şey, çağcıl dünyanın tarihte belki de hiç olmadığı kadar görsel temelli oluşudur. Modern birey, etrafı yüksek çözünürlüklü ekranlarla ve kişiselleştirilmiş içeriklerle kuşatılmış bir izleyici karaktere evrilmektedir. Aynı minvalde Baudrillard da (2006) varoluşun “sineleştigi”ni belirttikten sonra hayatın bir tür Universal Studios haline geldiğini söylemektedir. Yani kurmacanın evreni gerçeğe hükmederken gerçek de filmlere öykünmektedir. Böylece parçası olduğumuz kültür, kendisini filmler aracılığıyla üretmekte ve devam ettirmektedir (Özden, 2004, s. 160). Filmlerden bahsederek toplumsalı çözümlmek, toplumsalı incelerken de filmlere yönelmek bu nedenle mümkün olmaktadır (Diken ve Laustsen, 2010, s. 34).

Öte yandan kurmaca dünyanın endüstriyel temsili olan popüler filmler, damıtma işlemi resmedici olduğu kadar manipülatiftir de. Bu filmlerde, toplumsal yapının yalın ve yanlısamsız portresi yerine toplumsal yapıya yön veren baskın görüşün

5 Dijital beşerî bilimleri; “teknolojinin dönemsel gelişimi ve gündelik yaşantının içerisindeki yoğunluğunun bir sonucu olarak ortaya çıkan bilim dalı” olarak tanımlayan Aladağ'ın (2020, s. 793) konuya kapsamlı bir çerçeve sunan “Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi” adlı makalesi okunabilir.

izdüşümleri hâkimdir. Fakat bu bile gerçekliğin yeniden üretilmesi noktasında dikkat çekicidir. Zizek'in "filmler yalan söylerken bile toplumsal yapımızın can evindeki yalanı anlatırlar" demesi bundandır (2010, s. 15). Zizek'ten yıllar önce Kracauer da (2011, s. 251) benzer bir fikir öne sürmüştür: "Film istesin istemesin, toplumu yansıtmak zorundadır. Peki ucuz popüler filmlerde görünen sahiden toplum mudur? Dokunaklı kurtarışlar, olmayacak bir yüce gönüllülük, pırl pırl genç beyfendiler, korkunç dolandırıcılar, suçlular, kahramanlar, edepli aşk geceleri ve ahlak-dışı evlilikler: bunlar gerçek mi? Evet, gerçek".

Her filmde, toplumun farklı bir yüzü veya detayı belirlemektedir. Kurmacadaki sahtelik de gündelik yaşamın sahteliklerinin bir yansıması, içinden çıktığı zaman ve uzamın bir göstergesidir. Her gün tekrar edilegelen çatışmalar ve çelişkiler, sinemasal kurmaca evreninde damıtılarak izleyici için anlamlandırılabilir hâle gelmektedir. Bu anlamlandırma, modern birey ve günümüz araştırmacıları için kritiktir. Çünkü her şeyin olanca şeffaflık ve şiddetle görünürleştiği bu müphem gerçeklik evreninde tefekkür ve kuşatıcı tahlil, mesafeli bakışın derinliğine koşuttur (Demir, 2013). Yine her şeyin el altında veya göz önünde olması, analizci yaklaşımın fırsatı değil bariyeridir. Bu nedenle sahici evrende yaşanan baş döndürücü ve göz alıcı devinim, istendiğinde durdurulabilen ve geri sarılabilen rafine bir kurgunun varlığına muhtaç olmaktadır. Gerçek, Rancière'in de tespit ettiği gibi (2008, s. 181) düşünülebilmek için kurgulanmalıdır. Sinemayı, sahici dünyanın yalnızca bir parçası ya da uzantısı değil bir özeti kılan şey budur.

Yaşamın sineleştiğini kabul etmekle beraber sinemanın tümüyle kendinden menkul olduğu görüşünün oldukça keskin bir iddia olduğu söylenebilir. Zira her film gerek anlatısına ortak olan diğer sanatlarla gerekse içeriğini teşkil eden fikri arka planla güçlü bir alışveriş içindedir. Bu makalede de incelenen her bir bölüm hem konuları, senaryoları, oyuncularını ve kurguları hem de film düşüncesinde beliren tartışmalarıyla bir arada değerlendirmektedir. Sosyolojik film eleştirisi yapmayı hedefleyen bu disiplinlerarası çalışmada odaklanılan dizi filmler, toplumsal ve kültürel değişimin projektörü olarak çözümlenmektedir. Nitekim bir yaklaşım olarak sosyolojik film eleştirisi, kurmacayı sahici evrene uzanan bir yol ve bireyin kendisinden başlayarak sosyal rolleri ve deneyimleri anlama ve edinme aracı olarak ele almaktadır.

Yaşama filmler arasındaki yakınsamanın en uzakmış gibi görünen ama esasında en simbiyotik düzlemi -bu makaleye de zemin oluşturan- bilim kurgu türüdür. Nitekim "bilim kurgu artık yalnızca izlenen bir görüntü olmaktan çıkmış, bizzat yaşadığımız şeye dönüşmüş durumdadır" (Demir, 2021, s. 91). Bilim kurguyu ötelere alınmış bilet olarak tasvir eden Baudou'nun (2005, s. 15) aksine denebilir ki artık

böyle bir uzaklığın hükmü kalmamıştır. Çünkü bilim kurgu geleceği deneyimlediği gibi şimdiki zamanı da aydınlatmaktadır (Le Breton, 2016, s. 170). Bilim kurguyu salt yaşanması muhtemel olanın irrasyonel fantazmalarına indirgememek gerekir. “Filmin varsaydığı yaşamda gerçek olur” diyen Kracauer’ın (2011, s. 116) bu tespiti, bugün en fazla bilim kurgu için geçerlidir. Öte yandan bilim kurgudaki her gelecek ve şimdiki zaman önermeleri, izleyicinin zihin ve hayal dünyasını onu bekleyen tüm olasılıklara hazırlamaktadır.⁶ Bu hazırlama süreci yalnızca uyumlama olarak değil öngörüsül olarak uyarıda bulunma olarak da değerlendirilebilir. Nitekim yapımcılığını Charlie Brooker’ın (2011-) üstlendiği Black Mirror’da da pasif distopya anlatısından ziyade kaygılı bir vizyon (Duarte ve Battin, 2021, s. 11) ve teknolojilerin neden olabileceği tehlikelere karşı izleyicileri uyaran güçlü bir taraf vardır (Johnson vd., 2020, s. 4).

Bu makalede mercek altına alınan dizi filmler, çekim kronolojilerine göre değil ele alınan sorunsalın gerektirdiği kurguya göre sınıflandırılarak analiz edilmektedir. Buna göre ilk alt başlığı teşkil eden ve yönetmenliğini Jodie Foster’ın yaptığı 2017 yapımı Arkangel bölümünde teknolojikleştirilmiş doğumdan, dijital sağlık takip sisteminden, gözetimin ardındaki güvenlik endişesinden, gözetimin ve filtrelenmiş steril hayatın şiddetinden ve doğa(l)dan mahrumiyetin gündelik uzantılarından bahsedilirken genetik biliminin, yaygınlaşan implantların ve dijital gözetimin aktörleri olan (cep telefonu ve tablet gibi) akıllı aygıtların dünyasına inilmektedir. İkinci bölüm, Owen Harris’in yönettiği 2013 yapımı Hemen Döneceğim (*Right Be Back*) üzerinden ölüm tecrübesi etrafında geliştirilen yaşam simülasyonları, yapay zekâ, sayborg ve replikant gibi sentetik bedenler, bulut teknolojisi ve klon tecrübeleri hakkında tartışma yapılmaktadır. Son olarak 2016’da yine Owen Harris’in yönettiği San Junipero bölümü bağlamında ölümsüzlük teknolojileri, ölüm istenci, gençlik ve yaşlılık hâlleri, bedeninin sonu, nostalji, zihnin sonsuz kullanım alanı ve transhümanizm temalarına değinilmektedir. Bu anlamda makalede öncelikle doğum öncesinden ölüm sonrası teknolojikleşen yaşamın analizine zemin olan bölümlerin konularına değinilmekte ardından da bu dizi bölümlerinde öne çıkan güncel meselelerin teorik tartışması yürütülmektedir. Çalışmada fikrine danışılan düşünürler için de her teknolojik devrim yalnızca aygıtlar dünyasını çeşitlendirmekle kalmayıp sosyal ve beşerî dönüşüme öncülük etmenin yanında yeni kültürel paradigmanın alameti ve manifestosu olmaktadır.

6 Bilim kurgu yazarı Andous Huxley de önemli eseri *Cesur Yeni Dünya*’da, her şartlandırmanın amacının insanlara kaçınılmaz toplumsal yazgılarını sevdirmek olduğunu söylemektedir (2013, s. 42).

Analiz Bölümlerine Dair: Arkangel, Hemen Döneceğim ve San Junipero

Arkangel bölümü, bedene doğuştan angaje olan gözetim teknolojilerinin neden olduğu steril felaketi gündeme getirmektedir. Dizideki başkarakter Marie'nin aşırı korumacı bir anne olarak kızının yaşam boyu her anını takip ve kontrol etme hikâyesini ve bunun neden olduğu sorunları anlatmaktadır. Bölüm doğum sahnesiyle başlar. Bu sahnede ıkmak kabilinden bedensel bir çabadan veya acı duymak gibi insani bir histen uzak, olabildiğince mekanik ve steril bir atmosfer vardır. Kızı Sara, annesi ve dedesinin yanında büyür. Anne ile dede arasında kuşak farkından dolayı çocuk eğitimi anlayışında karşıtlıklar vardır. Bir gün annesiyle parka giden küçük Sara ansızın kaybolur. Telaşlı bir arayışın ardından kısa bir süre sonra bulunur. Bu sahne, dizinin en kritik dönüm noktalarından biridir. Marie yaşadığı bu olayın etkisiyle Arkangel adlı şirkete giderek Sara'ya bir saniye süren işlemlerle implant taktırır. Böylece tablet türü bir ekran üzerinden -ki buna "ebeveyn ünitesi" denmektedir- istediği her an kızının gözünden (optik yayımla) onun ne yaptığını ve nerede olduğunu takip edebilmektedir. Ayrıca kalp atışından vücudundaki vitamin oranlarına, sağlık durumunu izleyebilmektedir. Daha da ilginç, ebeveyn kontrol uygulamalarıyla kızının gözlerini filtreleyerek görsel kısıtlamalar getirebilmektedir.

Yani burada ekranın değil ekrana bakan gözün doğrudan yönetilmesi söz konusudur. Marie bu uygulamalara dair hem şaşkınlık hem de çekince duysa da şirket yöneticisi "hepsi opsiyonel" diyerek onu rahatlatır. Doğrusu bu kültürde her türlü dayatma dolaylı her türlü kabul tercihe bağımlı gibi sunulmaktadır. Tuhaf biçimde tümüyle ücretsiz olan bu uygulama, dedesi Russ'u rahatsız eder. Kızı Marie ile aralarında şöyle bir diyalog geçer:

Russ: Ben 2000 yaşındayım ve eskiden kapıyı açıp çocukları kendi hallerine bıraktığımızı hatırlıyorum.

Marie: Ben de bebek güvenlik ağın olmadığı için kolumu kırdığımı hatırlıyorum.

Russ: Peki o kol şimdi nasıl?

Bu diyaloga göre Marie, güvenlik rejiminin hayatiliğine inandırılmış biridir. Bu nedenle yanından hiç ayırmadığı ebeveyn ünitesini -özellikle de görüntü karartma sistemini- sonuna kadar kullanır. Artık kızı ne köpek havlamalarını duymakta ne de şiddet görüntülerini görmektedir. Fakat bu, Sara'nın gerçeklikten ve benliğinin fitri köklerinden uzaklaşmasına neden olduğu gibi doğallıkla ilişkisini de bozar. Bu arada Arkangel, Avrupa'da yasaklanır. Psikoloğu, Marie'ye implantı çıkarmasına da takip ekranından bir an evvel kurtulmasını tavsiye eder. Uzun yıllar yani Sara ergen olana kadar ekranı kullanmaz ta ki Sara'nın eve gelmediği geceye kadar. Ekranı açtığında ise kızını (onun gözünden) bir erkekle görür. Daha sonra ekrandaki

uygulama, uyuşturucu uyarısı da verir. Marie gördükleri karşısında öfkelenir. Artık hiç olmadığı kadar Sara'nın gerçek yaşamına müdahale etmeye başlar. Zamanla aralarında çatışmalar artar. Son sahnede annesinin başına ünite ekranıyla defalarca vururken Sara'nın gözlerinden şiddet görüntüsünü gizleme uygulamasının açık olduğu görülür. Sürekli gözetim talebi, bu şekilde dönüşü olmayan bir ayrılıkla son bulur. Bu bölüm genetikten bilişime ölümsüzleşen gözetim sistemlerinin hem bedeni hem de yaşamı ne denli soluksuz kuşattığını ifade etmektedir.

Bir sonraki bölüm olan Hemen Döneceğim'de ölümün izlerini silmeye çalışan teknolojilerin ne denli ölümcül olabileceği gündeme gelmektedir. Buradaki ölümcüllük ifadesi, elbette öldürücülük anlamında değil yaşamı katlanılmaz kılması anlamındadır. Bu bölümde kocası Ash'in ölümünün ardından yalnız kalan Martha'nın ve daha sonra yaşamına dâhil olan Ash'in bedensel kopyasının ironik hikâyesi anlatılır. İlk sahne, başkarakter Martha'nın yağmurlu ve kasvetli bir akşam benzinlikten kahve alıp arabaya dönmesiyle başlar. Bu arada Kocası Ash arabada beklemekte ve cep telefonuyla oyalanmaktadır. Fakat Ash telefona o kadar dalmıştır ki Martha'nın kapıyı açma çabasını duymaz. Bu arada radyoda şöyle bir haber verilir: "Birden çok organı bulunmayanları tekrar ayağa kaldırmayı hedefleyen akıllı yapay beden denemelerinin başarısı bir dönüm noktası olarak alkışlandı". Martha ve Ash evlerine dönerken arabada sözlerinde "sana sahip olamayacaksam kimseyi istemiyorum" geçen şarkı çalmaktadır. Esasında bu sekans, daha sonra yaşanacak olaylara gönderme yapmaktadır. İlk gönderme, elinden telefonu bırakmayan Ash'in telefona bakarken yaptığı kaza sonucu ölmesi olacaktır. Bölümün ölüm ve teknolojiyle ilişkisi burada başlar.

Martha, kendisi gibi eşini kaybetmiş arkadaşı Sarah'dan bir tür dijital hizmet önerisi alır. Şöyle der Sarah: "Seni, yardımcı olabilecek bir şeye yazdırabilirim. Bana yardımcı oldu. Onunla konuşmanı sağlıyor. Biliyorum öldü. Ama ölmemiş olsaydı zaten işe yaramazdı. Ve merak etme, aptalca ruhani zırvalardan değil... Yani hâlâ deneme sürümünde ama bir davetiyem var." Yaşadığı duygu durum ve içinde bulunduğu yas, Martha'yı ilk başta bu teklifi değerlendirmekten alıkoyar. Bu arada Sarah, Martha'yı ondan habersiz sisteme kaydettirir. Bilgisayarda vakit geçirirken karşısında "Yas Tutma Rehberi" türü kitaplar çıkar. Bu arada ansızın elektronik posta kutusuna Ash'tan "Evet benim" başlıklı bir mesaj alır. Esasında bu, ölen kişinin dijital bilgilerinden yola çıkarak onu taklit eden bir yazılımdan başka bir şey değildir. Sarah'nın anlattığı gibi ölen kişinin hayattayken geçmişten bugüne çevrim içi yaptığı ve söylediği her şeyi tarayan bir yazılım. Martha bu arada hamile olduğunu öğrenir ve yazılımı kullanmaya başlar. Önce yazışmalar sonra da konuşmaya başlarlar. Telefondaki ses yani Ash'i birebir taklit eden ses, Martha'ya kısa zaman

sonra bambaşka bir teklifle gelir: “Bunun başka bir düzeyi daha var. Deneysel bir tür ve sana yalan söylemeyeceğim, ucuz değil. Bu biraz tüyler ürpeticidir.”

Bir sonraki sahnede Martha'nın kapısı çalar. Kargo büyük bir kutu getirmiştir. İçinde Ash'in beden kopyası vardır. Kullanma talimatları sonrası gerçek, ölümlü, acı dolu ve heyecanlı Martha, sentetik, duygusuz, geçmişsiz ve ölümsüz yeni Ash'le karşılaşır. Hikâyenin bundan sonrası ilkin özlem giderme sonrasındaysa yeni durumun açmazlarıyla karşılaşma şeklinde devam eder. Çünkü görünümüyle gerçeğinin birebir aynısı olan Ash, duygulanımları ve tepkileri bakımından oldukça farklıdır. Gerçek bir insan gibi incinmemekte, uyumamakta ve tartışmamaktadır. Her şeye “tamam” diyen hizmetkâr ve tekdüze itaati, Martha'yı her geçen gün daha fazla rahatsız eder. Martha'ya göre bu kopya Ash, gerçeğinin yalnızca düşünmeden sergilediği bazı şeylerin temsilidir. Sonunda “hiçbir şeysin sen” diyerek isyan eder ve evinden gitmesini ister. Kopya Ash ise artık “yöneticim” diyerek hitap ettiği Martha'ya, o olmaksızın aktive edildiği yerden en fazla 25 metre uzağa gidebileceğini söyler. Son sahnede ki bu sahnede aradan uzun bir zamanın geçtiği anlaşılmaktadır, Martha artık on yaşlarına gelen kızıyla evde görülür. Her şey düzene girmiş gibi görünse de takip eden çekimde evin merdivenle çıkılan çatı katında var olmayı sürdüren kopya Ash, izleyicilere ölümsüzlüğün nasıl bir açmaza dönüşebileceğini gösterir. Bu bölümde ölümsüzlük simülasyonu pazarlayan teknolojilerin ürettiği fütürist bedenlerin gayriinsaniliği ortaya konduğu gibi ölümün yaşanabilecek en kötü şey olmadığı da ima edilir.

Son bölüm San Junipero ise ölüm/süzlük hayalinin teknik olarak gerçekleştirildiği bir uzamı resmetmektedir. San Junipero, dizideki hikâyenin geçtiği ütopyik sahil beldesinin adıdır. Fakat mekân gerçek değil sadece insanların ölmeden önce gerekli prosedürleri uygularlarsa katılabilecekleri bir ölümsüzlük simülasyonudur. TCKR adlı sistem tarafından yürütülen bu simülasyonda, bilinçleri sanal olarak bir Bulut'a transfer edilmiş kişiler diledikleri gibi yaşamaktadır. San Junipero'ya geçişi⁷ sağlayan çipler bir merkezde toplanmakta ve organize edilmektedir. Milyonlarca çip burada ıslıl ışıl yanarken ölümün gerçek izleri ise siliktir. Burası mezarlık gibi değil de sanki doğum evi gibidir. Ölümün öldüğü San Junipero'ya yani parti, eğlence ve özgürlük beldesine herkes, gerçek fiziksel dünyadakinin aksine genç ve sağlıklı bedenleriyle gelmektedirler.⁸ Yani burada ölüm yoluyla değil de bilinç yoluyla gidilen bir cennet

7 Dizide ölüm, bilimsel bir kavram olan “geçiş”le ifade edilmektedir. Bu ifade, belki de ölümün korku verici tasvirini yumuşatmak için kullanılmaktadır.

8 Bilinç yoluyla geline bu uzamda gençliğin hâkim olması, esasında Bachelard'ın belirttiği gibi (2014, s. 98), her şeyi gençleştiren ve edimlere başlangıç değeri kazandıran bilincin doğasıyla ilgilidir.

tasviri söz konusudur.⁹ Dolayısıyla bu beden imgesi, lezzet alabilen, incinebilen veya acı duyabilen bir beden değildir. Ayrıca buradakilerin bedenleri zamansal kronolojiye de tabi değildir. Sözleşmeyi onaylamış ölümler burada daimî kalırken yaşlılar ise günün belli saatlerinde gidebilmekte ve böylece burada süresiz kalmaları için gereken ötanazi kararını alıp almayacaklarını düşünmektedirler.

Ölmek ve ölümsüzleşmek arasındaki ikilem, dizideki iki ana karakter Yorkie ve Kelly üzerinden anlatılır. Sonsuzluk arzusunu duyan melankolik Yorkie'nin aksine Kelly biraz da bir zamanlar ebedî ölümü seçmiş kocasının etkisiyle bu ölümsüzlük imkânına mesafelidir. Ona göre "her şeyin önemsiz olduğu bu yerde sonsuza dek kalmak" felakettir. Yine de iki karakterin de ölümün olmadığı bu dijital aşkınlık yurdunda birbirine kavuşması, endüstriyel hedefler doğrultusunda kusursuzluğu salık veren modern kültürün katastrofik portresi olması nedeniyle oldukça sorunlu bir durumdur. Nitekim bu mutlu son, teknolojikleşen toplumun ötekisi olarak ölümü, acıyı ve yaşlılığı dışsallaştırmıştır.

Genetikten Bilişime Ölümsüzleşen Teknogözetim

Gözetim toplumu, mahremiyete yer bırakmayan sadist bir göz toplumu olsa da (Pallasmaa, 2016, s. 58) gerçekte burada belirgin bir şiddetten ziyade herkesin kendisini görünür kıldığı bir şeffaflıktan bahsedilebilir. Nitekim günümüzde şiddet, tıpkı Arkangel bölümünde gösterildiği gibi şeffaflığı bir ön şart olarak konumlandırmaktadır. Byung Chul Han'a göre de insanı camlaştıran şeffaflık şiddetin kendisidir (2017, s. 12) ve yine de bu, özgürlüğe doğrudan ve açıktan bir saldırı olarak yaşanmayıp (2018a) daha çok sınırsız özgürlük ve iletişimle uyum içinde tecrübe edilmektedir (2017, s. 12). Bu durum, yaşanan küresel dijitalleşme eğilimleriyle yakından ilişkilidir. Çünkü 21. yüzyılın dijital panoptikonu tek merkezli ve despotik değil perspektifsiz (Han, 2017, s. 67) ve esnektir. Bu açıdan hemen herkes kendisine takılan implantla yaşamı gözetilen Sara'nın yazgısını paylaşmaktadır. Daha da önemlisi bu gözetim tarzı, Marie'nin kızını kendi elleriyle sisteme dâhil etmesi gibi gözetlenenini de işleme gönüllü denek yapmaktadır. Bunun sonucunda herkes kendi gözetilme aygıtını bedeninde taşımaktadır. Mükemmele yakın gözetim, Leo Mirani'nin işaret ettiği gibi (2021, s. 173), harika bir geleceğin tadını çıkarmak için belki de ödenmesi gereken ilk bedeldir. Ne var ki henüz tam anlamıyla ispatlanmamış ödül söylemlerinin gölgesinde bu takas her an ve her yerde içten dışa bedeni

9 Bedensel düşkünlüğün, yorgunluğun veya hastalanmanın olmadığı "teknolojik cennet tasarımı" olarak San Junipero'ya kimin gideceğine karar veren sistem, zengin insanların hizmetindedir. Tüm huzurevlerinde böyle bir hizmet yoktur.

kuşatacak müdahaleciliği de içermektedir. Gözetim hiçbir zaman yalnızca görmek (için) değildir. Arkangel'deki gibi gözle görülmeyen implantlar¹⁰ yoluyla sağlanan her gözetim, topladığı verilerin bir noktasında çözümsüz bir müdahaleye dönüşme tehdidiyle yüklüdür.

Gözetim ve denetim politikalarının odaklandığı ve dizinin de öne çıkardığı bir diğer dikkat çekici mesele genlerdir. Nitekim dizide Sara'nın bedeninin yüzeyinden başlayan teknogözetim, onun genleriyle bütünleşerek karşı konulamaz bir güce evrilmişti. "Genom", der Keck ve Rabinow (2013, s. 60); "birbirinden çok farklı, hatta çıkarları çatışan oyuncuların hümanist bir koronun dikkatli, kaygılı bakışları altında kâh komediler, kâh trajediler oynadığı bir sahne gibidir." Gen bu anlamda modern kültürü şekillendirme misyonunu üstlenmiş uzmanların gelecek vizyonunu temsil etmektedir. Seküler dünya görüşü taşıyıcılar da uzmanların dinsel, en azından kutsal figürler gibi görünmeleri biraz da bundandır.¹¹ Tek farkla ki uzmanlar, geleceği kaderci bir teslimiyetle kabul etmek yerine tüm detaylarıyla öngörmenin ve yönetmenin peşindedirler. Günümüzde şayet anatomi kader olmaktan çıkarak varlığın aksesuarına dönmüşse ve işlenip yeniden şekillenecek bir hammadde olmuşsa (Le Breton, 2016, s. 25) bu uzmanlara atfedilen ve uzmanların da kendilerine yükledikleri ulviyetle ilgilidir. Uzmanların her türlü dokunuşunu meşru hatta gerekli gören bu yarı dinsel bakış, hiç şüphesiz çağın eleştirel ve sorgulayıcı insan modeliyle çelişmektedir. Ne var ki aynı modern insan özellikle bilimselciliğin önünde mutlak bir imanla eğilecek denli klonlaştırılmıştır.¹² Öyle ki örneğin "tıbba iman" (Lupton, 2012, s. vii) bugün bütün inanış biçimlerinin üstünde bir dogmatizmle çevrelenmiştir.¹³ Le Breton her aktörün sağlığıyla ilişkisinin tıp sorununa dönüştüğünü iddia etse de (2010, s. 155) gerçekte yalnızca sağlığın değil beden ve onda sembolikleşen tüm varlık sancılarının tıbbi müdahaleye açık hâle geldiği söylenebilir.

Modern insanı, kendisi için çalıştığını varsaydığı bu sistem karşısında bu denli dirençsiz kılan şey, onun artık acıya ve ölüme karşı duyduğu korku ve çaresizlik hissidir. Nitekim tıbbi bilimsel alan, tedaviyi mümkün kılmaktan çok olası riskleri¹⁴

10 İmplantlar birçok Black Mirror bölümünde tartışılmaktadır. Günümüzde de çok sayıda implant teknolojisi, vücuda entegre olarak bireyin yaşamına dair veri ve kontrol sağlamaktadır. Özellikle nanoteknolojik çalışmalar, beden ile aygıt arasındaki görünürlüğü ortadan kaldırmaktadır. Belki de bu yüzden Alvin Toffler: "Artık -ne kadar büyüğe o kadar iyidir- yerine, -küçük ama etkili- prensibi geliyor" demektedir (2008, s. 309).

11 Aynı doğrultuda Le Breton da biyolojiyi "gene tapan bir din" olarak tanımlamaktadır (2016, s. 118).

12 Jean Baudrillard da insanın kültürel ve zihinsel açıdan klonlaştırıldığını savunmaktadır (2005, s. 64).

13 Bu eğilim özellikle Covid-19 pandemisinde gözle görülür bir ivme ve meşruiyet kazanmıştır.

14 Risk kavramına detaylı bilgi için Ulrich Beck'in *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru* (2019) adlı kitabı incelenebilir. Beck bu çalışmasında risk söylemlerinin modern tüketimci kültürün döngünün sürdürülebilirliğinin sistematik olarak üretildiğini savunmaktadır.

ve acıları gerekçe gösterip bunları başlamadan bitirme vaadiyle genişlemektedir (Le Breton, 2016, s. 20). Üstelik bu süreç artık doğum öncesinde veya kadın bedeninin derinliklerinde değil “in vitro” döllenmenin kaplarında başlamakta ve gittikçe kadın ve erkeği kapsam dışı bırakarak yapay kuvvete kadar uzanmaktadır (Keck ve Rabinow, 2013, s. 69).¹⁵ Le Breton, Gavarini'nin görüşüne gönderme yaparak üremenin artık cinsel ilişkinin değil bilim ve tekniğin meselesi olmaya başladığını iddia etmekte ve eklemektedir: “Yalnızca kullanılabilir gametler önemlidir, gerisini teknik halleder” (2016, s. 102). Buna göre Sara'ya çocukken entegre edilen aygıt ve müdahalelerin önümüzdeki yıllarda anne karnına yönelmesi beklenebilir.¹⁶

Artık “arzu”nun değil bir istemin nesnesi olan, çiftin aldığı hazzın değil tıbbi bir programın sonucu olarak meydana gelen, sipariş üzerine imal edilen, teslimden önce kontrol edilen, ebeveynlerin isteklerine uygun değilse yok edilen çocuk da çağdaş idrak yetisinin dışında kalır. Sanki bilinç dışı diye bir şey yokmuş sanki köken meselesi hiç acıya sebep olmazmış sanki çocuğun nasıl meydana geldiğinin üstünün örtülmesi hastalıklı bir tutum değilmiş gibi. Kendi soyundan kendi için bir çocuk sahibi olma yönündeki ısrarlı iradenin hararetiyle, hoş bir teknik nesneye dönüşmüş çocuğa yönelik sorumluluğun hiç esamisi okunmaz. Belli bir tıbbi akıl için çocuk bir erkek ile bir kadının birleşmesi değil gametlerin istemli olarak kesişmesidir, geriye kalana gönül rahatlığıyla yüz çevirir çünkü yetki alanı dışındadır. Kesin olan şu ki teknik tarafından elden geçirilmemiş beden, özellikle de kadının ve yeni doğanın bedeni değersizdir; kontrol ve eşlik prosedürleri bu bedenin ontolojik noksanlığını gidermek içindir (Le Breton, 2016, s. 103).

Beden üzerinde doğum öncesi başlayan gözetimci ve şeffaf tahakküm,¹⁷ geride kalan yıllarda devam etmesi gerektiği varsayılan takibin yalnızca ilk adımı değil kaynağıdır da. Nitekim her gözetim, özü itibarıyla gözetlediği şeyde eksilmeyen bir kusur öngörmekte ve bulmaktadır. Gözetim mekanizması, bu kusurun ya zarar vericiliğinden ya da iyileştirileceğinden hareketle genellikle bir mükemmelleştirme stratejisi olarak belirmektedir.¹⁸ Dünyayı yeniden tasarlayan biyoteknoloji laboratuvarlarındaki genetik araştırmaları en derin ve görünmez yerlere saklanmış hastalık ve kusurları

15 Yazarlar Keck ve Rabinow, bu dışsallaştırma sonucu günümüzde bir çocuğun üç annesi (genetik, doğuran ve sosyal) ve iki babası (genetik ve sosyal) olduğunu, dahası tıbbi yardımla üremenin özellikle erkekleri silme eğilimi sergilediğini öne sürmektedir (2013, s. 69).

16 Günümüzde prenatal testlerle DNA analizi yapmak ve hücre parçacıklarının incelenmesiyle anne karnındaki bebek hakkında kapsamlı genetik verilere ulaşmak çok kolaydır.

17 Le Breton bu tahakkümü artık mekânlardan bedenlere taşınan yeni sömürgecilik formu olarak tanımlamaktadır (2016, s. 126).

18 Arkangel'deki Marie'nin de hedeflediği buydu: Çocuğundan her an haberdar olan “mükemmel” bir anne olmak.

görmekte, göstermekte fakat bunun sonucunda onlarla yüzleşmek yerine onlara savaş açmaktadır (Le Breton, 2016, s. 64). Kusurla yüzleşmek, acı çekmek, ölümü içselleştirmek ve böylece “gerçeğe uyanmak”, daha önce bahsedildiği ve ileride de bahsedileceği gibi modern bireyin kâbusudur. Belki de bu nedenle doğup büyüdükten sonra onu mükemmelleşme halkasından koparmayacak, olası acılarını örtbas edip faniliğinin ızdırabıyla yüzleşmekten alıkoyacak şeffaf gözetim mekanizmalarına ısrarla sarılmaktadır. Özellikle bilişim objeleri -ki Arkangel’deki gözetimin üzerine yansıdığı ve kontrolü sağlayan tablete denk düşmektedir- kullanıcıya hem izlemenin hem de izlenmenin, bunu yaparken de hayatın yüzeylerinden uzaklaşmadan eğlenceli ve hükmedici vakit geçirmenin imkânını sunmaktadır.

İnsan yaşamında görünen her şeyin teknikleştiğini savunan Jacques Ellul’un dediği gibi bu kültürde “ölüm, döllene, doğum, doğal hayat ortamı ve hepsi, endüstriyel montaj hattının son noktası olan teknik verimliliğe ve sistematizasyona teslim olmalıdır” (2003, s. 139). Yani biyopolitiğin işi nüfusla olsa da (Foucault, 2015, s. 251) nüfusun salt sayısı ile değil onun içeriğiyle de ilgilenilmekte ve kökten yapılandırılmaktadır.¹⁹ Ne var ki zamanla taşınabilir bilişim aygıtlarıyla kullanıcı arasındaki ilişki yön değiştirmektedir. Yaşama ekrandan ve ekran olarak bakan kişi, bu yanılsamanın ve yanlış kullanımın sonucu olarak bizzat kendisini kişiselleştirilmiş gözetime açmış olmaktadır. Han, bu ironiyi şöyle tasvir etmektedir: “Kendini ışıklandıran, kendini gözetleyen bir özne olarak, içinde hem mahkum hem gardiyan olduğu bir panoptikon taşır yanında. Dijitalleşmiş, ağa bağlanmış özne kendinin panoptikonudur. Böylelikle gözetleme işi tek tek herkese dağıtılmış olur” (2020, s. 68). Bireyin tüm yaşamını ortak ve paylaşılabilir bir bilişim ağında toplayan kişiselleştirilmiş teknolojiler, içinde bireye dair tüm detayları, belki onun en yakınlarından bile fazlasına vâkıf olacak şekilde işlemektedir. Günümüzde herkesin bir avatarı vardır ve bu avatarlar belki de ilham aldığı ya da beslendiği gerçeğiyle hesaplaşacağı günü beklemektedir. Bu hesaplaşma, belki de kişinin kullandığı aygıtların yalnızca birer nesne, yaşadığı gerçeğin basitçe simülatif ve etrafındaki kopyaların hakikat olmadığını anladığı gün başlayacaktır. Tıpkı Hemen Döneceğim bölümündeki Martha’nın yaşadıkları gibi.

19 Kaku’ya göre (2019, s. 213) insanın ölümsüzlük hayali gerçekleşirse bu, dünyanın aşırı nüfuslanmasına neden olabilecektir. Bu olasılığı tartışmak bir yana böyle bir durum olduğu takdirde ölümsüzlüğün “herkes”e sunulabilecek bir hak olacağını varsaymak, ölümsüzlük arayışını finanse eden erkin yatırımlarıyla çelişmektedir. Özellikle küresel sağlık hizmetlerinin dağılımındaki eşitsizliğe bakıldığında bu erk tabanlı ayrışma açıkça belirginleşmektedir. Bu yönüyle Braidotti haklıdır: “Hepimiz insanız, ama bazılarımız diğerlerinden daha ölümlü” (2018, s. 28).

Ölümsüzlük Nostaljisinin Fütürist Bedenleri

Günümüz teknolojileri, ölümü doğal görmeyen modern kültürün bir uzantısı olarak hem ölümlü hem de ölümlülüğün verdiği acıyla mücadele etmektedir. Bununla birlikte gerçekleşmiş ölümlerin dünyevi izdüşümleri de dijitalleştirilmekte ve yas pratikleri yeniden içeriklendirilmektedir. Örneğin; ölüm haberleri, sosyal medyada sanal olarak ve duyuları dumura uğratacak hız ve yoğunlukla paylaşarak söylem gösterilerinin gölgesine el çabukluğuyla tüketilmektedir ya da insanlar, yakınlarının ölüm haberlerini dijital mecralarda duyurup burada sanal bir taziye kültürü oluşturmaktadır. Dahası bazı resmi şirketler yapay zekâ algoritmaları kullanarak kişinin ölmeden önceki sosyal medya paylaşımlarını taklit eden ve bu paylaşımları ölümünden sonra da sürdüren bir tür çevrim içi ölümsüzlük pazarlamaktadır (Dağıtmaç ve Ekmen, 2019, s. 83). Ayrıca mezar taşlarına yapılan QR kodlarla²⁰ oraya defnedilmiş kişinin biyografik bilgilerine erişilebilmektedir (Dağıtmaç ve Ekmen, 2019, s. 86). Tüm bu girişimler esas olarak “bilincin bilgisayarlara yüklenmesine can atan transhümanizm”in (Frase, 2019, s. 76) ölümsüzlüğe dair yansımalarıdır. Hemen Döneceğim bölümünde de gösterildiği gibi “Makine Öğrenmesi”yle donanımlanan, “Büyük Veri”yle güçlenen ve “Yapay Zekâ”yla stratejik bir eyleme yönelen akıllı ve otonom aygıtlar, insanlığın hâlâ en meçhul boşluğu ve en müşkül sorunlarından olan ölümün ve faniliğin yerine anlamdan ve derinlikten yoksun da olsa etkileşim dolu sonsuz bir yaşam formunu ikame etmeye çalışmaktadır.

Dizideki Ash’in temsil ettiği şeyin öncül bir türevi, esasında yıllar önce Villiers de l’Isle Adam’ın yazdığı *L’Eve future* (1960) adlı eserde geçmektedir: “Mademki artık tanrılarımız ve umutlarımız yalnızca bilimsel, bu durumda neden aşklarımız da, -aslında ilk başta sizin bıyık altından gülümsemenize neden olan bir tür duygusallık kalıntısıyla hâlâ “kalp” adını verdiğiniz o kurumuş iç organlara layık olan- aşklarımız da böyle olmasın? Size o unutulmuş efsanedeki, bilimin hor gördüğü efsanedeki Havva’nın yerine bilimsel bir Havva sunuyorum” (akt. Le Breton, 2016, s. 171). Üstelik bu sanal Havva sabit bedenden, yerleşik bir mekândan ve sınırlı bir zamandan kurtularak kontrolün daima kullanıcısının ellerinde olduğu bir krallığı vaat etmektedir. Ne var ki çağdaş kültür, tıpkı Martha’nın hazin deneyimindeki gibi gerçekleşmeyen vaatlerin kümülatif yığındır. Yine de yaşamın böylesine hayal kırıcı gerçeklerden

20 QR kodları mezar taşları üzerine ilk olarak 2011 yılında Seattle merkezli Quiring Monuments şirketi tarafından satılmaya başlanmıştır. Mezarlıklarda QR kod kullanımı hakkında, konuya müdahil merciler arasındaki tartışma sürmektedir. Bu tartışmaya dair haberi okumak için bkz. Matt McFarland, “Arlington National Cemetery debated allowing QR codes on tombstones. Does technology belong in cemeteries?” *Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/news/innovations/wp/2013/11/20/arlington-national-cemetery-debated-allowing-qr-codes-on-tombstones-does-technology-belong-in-cemeteries/> adresinden erişilmiştir.

kaçarak bunun yerine inatla sentetik çözümler, yapay zekâlar, sayborglar, replikantlar ve robotlara doğru akması şaşkırtıcı değildir. Martha'nın kopya olana yönelmesi de böyledir. Çünkü doğal yaşam tekinsiz, insan ömrü ise kırılımandır. Dahası faniliğin köklü etkisi, yaşamı bir anda olduğu yerden bambaşka bir yere savurabilecek güçtedir. Hâl böyleyken Kaku'nun altını çizdiği gibi (2019, s. 234) teknolojiyi kucaklayan ve insanın mükemmelleştirilebileceğine inanan transhümanistlerin posthuman (insan sonrası) çalışmalarının birçok insana inandırıcı ve umut verici gelmesi kaçınılmazdır.

Bu keskin güzergâhın muhtemelen en keskin dönemeçlerinden biri, daha önce de belirtildiği gibi yapay zekâdır. Yapay zekâ bugün modern yaşamın hemen her alanına girmiş durumdadır. O, insanlığın kadim bilgi birikiminin kendi mecrasına aktığı sonsuz bir deltaı andırmaktadır. İnsan zekâsına kıyasla bilgi işlem öğelerinin hızı, iç iletişim hızı, bilgi işlem öğelerinin sayısı, depolama kapasitesi, dayanma ömrü, güvenilirlik ayrıca düzenlenebilirlik, çoğaltılabilirlik, hedef eşgüdümü, bellek paylaşımı, yeni modül ve algoritmalar üretilebilirlik bakımlarından daha üstündür (Bostrom, 2019, ss. 78-79). Örneğin; dizideki kopya Ash'in bedensel görünümü dışında taklit söylem ve eylemlerini içeriklendiren tüm detaylar birer yapay zekâ ürünüdür. "Yapay zekâ" der Baudrillard (2012, s. 114): "Bizim gerçek yaratığımız. Uzun süreden beri canlı yaratıklar halinde var olan bizler, insan ve makine karışımı tuhaflıklar olarak varlığımızı sürdürüyor ve çoktandır kültürlerin ve işaretlerin, farkların, değerlerin karışımından oluşan acayip bir kokteylin içinde yaşıyoruz." Ne var ki böylesine tehlikeli bir çelişkinin içinde yaşamayı kabullenmenin belki de tek makul sebebi, yapay zekânın nereden bakılırsa insan ölümlülüğünü hatırlatan sınırlılığı aşmada temsil ettiği simülatif imkândır.

Despina Kakoudaki, Stephen Spielberg'in "Yapay Zekâ" adlı filmini (2001) analiz ederken filmde çocuk David karakterinde vücut bulan yapay zekânın gerçekliğe, mükemmelliğe ve ölümsüzlüğe de gönderme yapan gerçekliğini şu sözlerle tahlil etmektedir: "David sonsuza kadar çocuktur, bir fantezinin çocuğudur, asla büyümeyen, asla terk etmeyen, ebeveynlerine ilgisini asla yitirmeyen, bir noktada gerçek çocuklar için kaybolan ve ebeveyn takdirine bağımlılıktan asla kurtulamayan bir çocuğa dair bir ebeveyn fantezisi" (2017, ss. 267-268). Bu anlamda David'in durumu Ash'inkinden farklı değildir. Kakoudaki'nin çözümlemesine göre filmin ve meselenin odağında David'in değil de gerçekte ebeveynlerinin olduğu söylenebilir. Filmde ebeveyni David'i hayatından çıkarmak için ormana götürdüğünde David şöyle der: "Neden beni bırakmak istiyorsun? Neden? Gerçek olmadığım için üzgünüm. Eğer izin verirsen senin için öyle bir gerçek olurum ki." David'in bu sözünün ardında iki anlam çıkarılabilir. İlki gerçeği kusursuz taklit edebileceğidir ki aslında Ash'te belirttiği şekilde bu hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. Çünkü insanı kusursuzca taklit etmesi

veya onun verilerinden hareketle davranışsal yol haritası çizmesi, bizzat tutarsız kusurlarla donatılmış insan karşısında yapay zekâyı boşa çıkarmaktadır. David'in ima etmiş olabileceği ikinci yol, ebeveynin David'in gerçekliğinde kendi insani vasıflarını kaybetmesidir ki bu kuvvetle olasıdır. Yani insanileşen teknolojilerle teknolojikleşen insanı kimsenin bulunmaktan rahatsız olmayacağı ortak bir noktada buluşturmak. Martha'nın kopya Ash'i hayatından tümüyle söküp atamaması ve evinin çatısında ona ölene dek yer vermek mecburiyetinde kalması bunun en iyimser örneğidir. Nitekim bu zorunluluk ilişkisi, bugün teknolojik aygıtlara karşı en çekimser yaklaşan kişilerin bile kaçamadığı seçenezsizliği özetlemektedir.

Öte yandan bilim ve kurgunun tasavvurunda yapay zekânın müstakil bir aygıt olmanın ötesinde tekno görünüm kazanacağı diğer bedenleri/tenleri olan robotlar, androidler, sayborglar veya replikantlar henüz tamamlanmamış projeler olarak gündelik yaşama katılacağı günü beklemektedir. İnsanın derisini benliğinin içi ve dışı arasındaki sınırı olarak gören Le Breton, onu bireysel öykünün izlerini taşıyan canlı bir bellek olarak tasvir etmektedir (2021, s. 25). Yine de ten -yani görünüm- olanca ayırt edici niteliğine rağmen benzeştirmenin de en sıradan ve basit gerçekleştirilebileceği yüzeyi ifade etmektedir. Fakat tüm teknolojiler, kopya Ash'in imal edildiği gibi insana benzeme ereği yoktur. Örneğin; robotlar insan görünümünü taşımaya çalışmazlar. Zaten bedensiz yapay zekânın aksine robotlar hakkındaki merak onun tam da böylesine benzeşimsiz tabiata ve kendinden menkul metalik bir sunuşa sahip olmasına dayanmaktadır. Androidler insansı özelliklere sahip yardımcılarıdır. Sayborglar ise insanı taklit etme aşamasının bir adım önünde, insani özellikleri aşmış canlı organizmalardır (Batukan, 2017, ss. 28-29). Ölümsüzlük istenci farklı görünüş ve tarzla yeniden üreten bu bedenlerden sayborg ve replikantlar, insanın özellikle gelecek ufkunu temsil etmektedir.

*Sayborg Manifestosu'*nun yazarı Donna Haraway (2006, s. 7), sayborgların çamurdan yaratılmadığı gibi toza da geri dönmeyi düşleyemediklerinden bahsetmektedir. Sayborg ufkunu, insanın sayborgları tasarlamasından çok önce bizatihi kurguladığı sayborglara benzemeye başlamasıyla şekillenmektedir. Bu çağ, söz konusu benzeme çabasının yükseldiği bir çağdır. Haraway; "hepimiz sayborguz, sayborg bizim ontolojimizdir" diyerek modern insanın makine ile organizma arası bir melezleşme yaşadığından bahsetmektedir (2006, s. 4). Arama motorlarından navigasyona bugün kullanılan tüm teknolojiler, şayet yaşıyor olsalardı sayborgların kullanacakları teknolojiler olacaktı ki bu da sayborglaşmanın delili olarak sunulabilir (Domingos, 2019). Le Breton da insanın sayborglaşmasının geleceği bulanıklaştırdığını vurgulamaktadır (2016, ss. 21-22). Bu benzeşimi sorunlu değil de gerekli görenler, argümanlarını genellikle insanın yavaş, kırılabilir ve zayıf olması üzerine kurmaktadır (Le Breton, 2016, s. 22).

Başka bir ifadeyle tüm bu olumsuz nitelikleri özetleyen ölümlülük sorunu, her türlü gözetim ve müdahaleye meşruiyet kazandırmaktır. Fakat sayborg da eninde sonunda “protezle yaşayan ve dolayısıyla var oluşu düzenli kontrole tabi olan bir insandır” (Le Breton, 2016, s. 212). Buna göre belki de dışsal müdahaleyi gereksiz kılacak hiçbir teknoloji üretil(e)meyecektir. Bu müdahale olsa olsa otonomi endüstrisinin ellerinde akışkanlaştırılacak ve böylece görünmezleştirilecektir.

Haraway’a göre (2006, s. 3) makine ve organizma arasındaki çiftleşmenin birçok örneği hem bilim kurguda hem de modern tıpta mevcuttur. Örneğin; bilim kurguda sayborglar genellikle muğlak güç figürleri olarak resmedilmektedir (Bauchspies vd., 2019, s. 150). Replikantlar ise *Blade Runner* (*Bıçak Sırtı*, 1982) filminde anlatıldığı gibi açık uçluluğu ve varoluşsal ikilemleri temsil ettiği için insanla arasındaki fark kaybolmuş gibidir (Kakoudaki, 2017, s. 148). “Replikantlar(ın) temsilleri varolmanın doğasına, yaşam ve ölüm sorununa, daha çok deneyim yaşama arzusuna ve nihayet diğer canlı varlıklar ile kurulabilecek empatik yakınlık algısına dair derin ve daimi varoluşçu sorgulamaları ifade etmektedir” (Kakoudaki, 2017, s. 232). Le Breton da (2016, s. 203) aynı film üzerinden replikantları, insan mahsulü mükemmelliği ifade ettiklerini belirttikten sonra replikantların insanlara özgü empatiyi de simüle ederek insandan daha insan olabilme özelliğini (yoksa karmaşasını demeliyiz?) vurgulamaktadır -ki filmdeki replikant bu karmaşayı şu soruyla somutlaştırmaktadır: Ben insan mıyım, yoksa Makine mi?²¹ Ash’e gelince, o kendi varlığı hakkında soru işaretleri duymaz. Aksine soru işaretleri onun hakkında belirir. Yine de verebileceği tüm cevaplar, algoritmasını inşa eden teknik parametrelerin ötesine geçemez.

Teknolojikleşen Toplumun Ötekisi Olarak Acı, Yaşlılık ve Fanilik

Uzun ölçekli planları ve en görkemli projeleri askıya alabilen ölümü (Bauman, 2012, s. 16) dışlayan bakış, elbette ölümün yaşama dönük yüzleri olan acıya ve yaşlılığa da hasım olacaktır. San Junipero bölümünde gösterildiği gibi teknolojikleştirilen yaşam portresinde ölüm en koyu rengi ve en çirkin figürü ifade etmektedir. Bu nedenle acısız yaşam vaadiyle ölümsüzlük vaadi aynı stratejinin paralel uzantılarıdır. Önce de belirtildiği gibi ölümle mücadelenin sembolü olan modern tıbbın, ağrı kesiciler yoluyla acıyla da mücadele etmesi bu yakınsamayı doğrulamaktadır. Çünkü acı, Le Breton’un

21 Benzer karmaşaya dair vurguyu bilim kurgu yazarı Philip K. Dick şöyle yazmıştır: “Bir gün gelecek, General Electric fabrikasından çıkan bir robota ateş eden insan büyük bir şaşkınlıkla onun kan ve gözyaşı döktüğünü görecek. Ölmekte olan robot da insana ateş edecek ve büyük bir şaşkınlıkla insanın kalbi sandığı yerdeki elektrikli pompadan gri dumanların yükseldiğini görecek. Bu ikisi için de bundan daha büyük bir hakikat anı olabilir mi” (akt. Le Breton, 2016, s. 66).

tespit ettiği gibi (2010, s. 159) korkulan sonun gelişini anımsatmakta ve ölümün kısa süreli versiyonu olarak insana kendi yasını dayatmaktadır (2010, s. 32). Dahası acı, yalnızca ölüm çağrışımları yüklenmemekte, yaşanan her anı iğneleyerek süregiden ilişkileri sekteye uğratmaktadır (Le Breton, 2010, s. 26). Ne var ki ölümsüzlük hissini yaşamın her alanına her an serpiştiren modern kültürde yorulmaya ve acı çekip kenara çekilmeye yer yoktur. Tam bu noktada kişiyi yeniden ayağa kaldıracak kolay yutulabilir vitaminler, pratik detoks kürleri, ağrı kesiciler veya gerekirse serumlar devreye sokulmaktadır. Yine de hemen her türlü tavsiyenin boşa çıktığı bir kesim vardır; yaşlılar.²² Onlar, San Junipero’da da gösterildiği gibi ölüm mesajının yürüyen elçileridir ve bu nedenle de çağdaş tekno sistemin atıl karakterleridir. Ayrıca hız toplumunun uyumsuzları olarak görülen yaşlılar, birikimleriyle yük; görünümleriyle tiksinti vericilerdir. Üretimcilik ve tüketimcilik zincirinin en zayıf halkaları onlardır. Bu nedenle toplumsal ağı gözden uzak ücretlerinde izole edilmektedirler.

“Yaşlılık” der Baudrillard: “Biyolojik sonun yaklaşması değildir. Yaşlılık sizi, gençliğinizin fiziksel ve düşünsel kullanım imkânlarından uzaklaştıran ve giderek uzayan bir sarmaldır” (2014, s. 154). Yaşlılar geçmişin bugüne uzanan en canlı köprüleri olsa da modern bireyin geçmişle bağlantısı zayıf olduğu için yaşlıların bilgeliği temsil ettikleri fikri günbegün değersizleşmektedir. Yaşlıların yüzlerine yerleşmiş ve insanın faniliğini vaaz eden derin çizgiler de asırlık deneyimlerin simgesi olarak değil ten gerdirmenin gerekliliğini mimleyen bir aşınmışlık işareti olarak görülmektedir. Prost’un dediği gibi (2010, s. 111) günümüzde bireyin kendisi olması, genç görünmesi demek olduğu için yaşlanmaya rıza göstermek de erdem olarak görülmemektedir. Yaşlılık yalnızca fiziksel zafiyete değil toplumsal bağların çözülmesine, ıssızlığa ve marjinalleşmeye karşılık gelmektedir (Turner, 2011, s. 149). Entegrasyon çağının ötekileri olarak yaşlılar, yaşananlardan ders almaksızın “Gençlik Pınarı”nı aramak ya da en azından mukadderatı geciktirmek için ısrar edenler”in (Nuland, 2013, s. 129)²³ nazarında bir tür sakınma modelidir. Çünkü ayrılığı çağrıştıran yaşlılık, yaklaşan sonu sadece ölecek kişi için değil onun etrafındakiler için de tecrübe edilebilir kılmaktadır. Nuland, bu tanıklığı olumlamakta ve yaşlının etrafındaki yakın kişiler için bu deneyimin yaşamı hafifleten bir tarafı olduğundan bahsetmektedir (2013, s. 130). Nuland’a göre (2013, s. 130) kaçınılmaz mukadderatı savuşturma çabasının altında nafi bir çaba ve yıkıcı bir kibir vardır dolayısıyla çözüm de yaşamın açıkça

22 Özellikle yaşanan Covid-19 pandemisinde yaşlılar, hastalığın aşırı riskli ve ölümcül odağında dikkatle araştırılması, korunması ya da kapatılması gereken kişiler olarak konumlanmışlardır.

23 Prof. Sherwin B. Nuland bu arayışın boşuna olduğunu belirtirken anne sütünün kıymetli olduğu pastoral dönemden içinde yaşadığımız vitaminler dönemine kadar kimsenin yaşamak için daha fazla zaman kazanamadığını altını çizmektedir (2013, s. 129).

belirlenmiş sınırları ve simetrisi olduğunu görerek ölümü bu sınırlar içinde kendi doğallığıyla kabullenmektir.²⁴

Ölümün olmadığı yerde insanlar yıkıcı, yaşamın kendisi ise ölümcüldür (Demir, 2016, s. 299).²⁵ Ölüm düşüncesine ihtiyatla yaklaşan Elias Canetti dahi (2007) insanın ölüm sayesinde yitirdiklerini tanıyabildiğini ve paradoksal olarak yaşamakta olduklarını ise yanlış tanıdığını ifade etmektedir. Ölüme ve ölümlülüğe dair buraya kadar yapılan olumlama elbette ölümün modern bireyi, tam da içine düştüğü ve sorgusuzca adapte olan akışkan dünyadan uyandırmakla ilgilidir. Çünkü ölümün taşıdığı potansiyel yani her şeyi yarıda bırakma veya sekteye uğratma potansiyeli, çağın insanı yürütülen ölçsüz stratejilerin görünen tek açmazı ve handikabıdır. Buna rağmen veya bu yüzden Harari (2016, s. 221), bu sistemin -ölümden sonra cennet vaat eden dinlerin aksine- vaadini bu dünya için verdiğini ve kimi zaman sözünü de tuttuğunu savunmaktadır. Ancak teknolojikleştirilmiş yaşamın sonu gelmez vaatleri -analiz edilen dizinin bölümlerinde de görüldüğü ve gösterilmeye çalışıldığı gibi- er ya da geç kullanıcısının aleyhine dönmektedir. Kusursuzluğu vaat eden teknolojikleştirilmiş yaşam, detaya indikçe ve zamana yayıldıkça tutarsızlarıyla belirmektedir.

Çağcıl insan kendi bilimsel söylemleri içinde altını çizdiği ve hayatında pratize ettiği sayısız ilerlemeye rağmen ölüme karşı geliştirdiği hıncı büyötmektedir. Alain de Botton bugünün ve geçmişin ölüm tarzlarını kıyas etmektedir. Ona göre (2014, ss. 223-224) modern çağ ölümleri, kişiyi emeklerinin kalıcılığı inancından yoksun bırakan ve teknolojik tonda ölümlerken eski insanlar kaçınılmaz olaylara karşı dayanma şansına sahip olduklarına inanabiliyorlardı. Ayrıca bir zamanlar onlar için ölümsüzlük, insanın kendisinden sonraki dünyaya bıraktığı mirasla ifade bulmaktaydı. "Ölmek" der Walter Benjamin (2018, s. 86): "Bir zaman bireyin hayatında kamusal bir süreçti, üstelik son derece ibret verici bir olaydı... Modern zamanlarda ise ölüm, yaşayanların algıladıkları dünyanın her geçen gün biraz daha dışına atıldı. Eskiden tek bir ev, tek bir oda yoktu ki, içinden bir ölü çıkmamış olsun... Günümüz insanları ölümün hiç değmediği odalarda yaşıyor; ebediyetin temiz sakinleri onlar ve sonları yaklaştığında varisleri tarafından sanatoryumlara ya da hastanelere dolduruluyorlar."

24 Nurettin Topçu bu kabullenişin içinde aşka yapıcı bir misyon yükledikten sonra ölümün doğallığını şu sözlerle ifade eder: "İnsan hayatı, aşk ile ölüm arasında sürekli bir sallantıdır. Her ikisinin dışında geçen bütün hayat varlığımız, sadece ölüme karşı koyan kuvvetleri kullanmaya yarayan bir alışkanlıklar serisinden fazla bir şey değildir" (2011, s. 43).

25 José Saramago'nun "ertesi gün hiç kimse ölmedi" sözleriyle başlayan Ölüm Bir Varmış Bir Yokmuş adlı romanında (2019) kimsenin ölmemeye başlamasıyla birlikte gerçekleşen toplumsal kaosun izleri vardır. Terry Eagleton da aynı minvalde şu çıkarımda bulunur: "Kendi ölümsüzlüğümüze duyduğumuz bilinç dışı bir güven, yıkıcılığımızın temel kaynağını oluşturur" (2017, s. 116).

Ölüm etrafındaki her teknogirişim -ki daha önce de belirtildiği gibi tüm girişimler esasında ölüme yöneliktir- bir yanıyla faniliğe tutulmuş bireyi ontolojik sorgulamalardan yüzeysel deneyimlere çekmektedir. Ayrıca ona geçici bir süreliğine de olsa oyalanma imkânı veya tahammül gücü vermektedir. Ne var ki bu güç, aynı zamanda kişiyi ölümsüzleşmek namına varlığını yok etme/yok sayma bedeliyle de karşı karşıya bırakmaktadır.²⁶ Yani yaşamın bütünlüğü, onun her anında üretilen (ölümden) kaçma teşebbüsleri tarafından parçalanmaktadır. Burada parçalanan asıl şey yaşam değil elbette insanın kendisidir. Modern insan artık bizzat kendisinin yaşayacağı mecazsız ve apaçık bir ölümsüzlük talep etmektedir. Gerçek şu ki bağışıklık sisteminin işleyişine benzer şekilde bu tarz bir korumacılık tavrı, korunmaya çalışılan şeyin kendisini tümüyle savunmasız kılmaktadır.²⁷

Ölümsüzlüğün ruhsal selametten çok sonsuz haz ve mutluluğa tekabül ettiği yaygın kitlesel algıda sağlıklı olmak “yaşamın anlamı” olarak görülmeye müsaittir. Bu durumda sağlık ve onun görünümüleri olan fit ve enerjik olma hâlleri her türlü gelecek planlamasının ön şartıdır. Teknolojikleştirilmiş yaşam da ölümlü bir sağlık sorunsalına indirgeyerek onun izlerinden kurtulmaya koşullandırılmaktadır. Böylesi bir hijyen kültüründe²⁸ ölüm, Baudrillard’ın deyimiyle (2016) sanki daima sterilize edilmesi veya makyajlanması gereken bir şeymiş gibi gösterilmektedir. Analiz edilen bölümlerdeki karakterler üzerinde ölümün dışavurumu da benzer şekilde olabildiğince travmatiktir: Marie için ölüm, kendisine yaklaşılmayacak ve gözetimle savuşturulacak; Martha için kabullenilmeyecek ve kopya yaşamlarla ikame edilecek; Yorkie içinse tümüyle kaçılacak bir durumdur. Esasında modern bireyin temsilleri olan bu sinematik karakterler, teknolojinin kendilerine sunduğu cazip araç ve yöntemlerle ölüm gerçeğinin hayatları üzerindeki baskısından sıyrılmaya çalışan fakat bunu yaparken acılarıyla birlikte bir bütün olarak “yaşama”yı ihmal eden,

26 Ölümün sınır dışı edildiği bu dünyada “kendini yok etme” veya “yok olma” tartışması hakkında Albert Caraco şöyle der: “Ölüm, tek kelimeyle, her şeyin anlamıdır ... İçinde yaşadığımız dünya cehennemdir, hiçliğin ılımlılaştırdığı bir cehennem. Bu cehennemde, kendini tanımayı reddeden insan kendini feda etmeyi tercih eder ... İçinde yaşadığı dünyayı yeniden düşünmektense yok olmanın daha yüce olduğunu, sayılmayacak kadar çoklukla yok olmanın yüceliğini hayal eder” (2019, s. 14).

27 Baudrillard, Kral, Asker ve Ölüm arasında geçen *Semerkan'da Ölüm* hikâyesini anlattığı bölümü şu sözlerle bitirir: “Hiç kuşkusuz: İnsan, kendi kaderinden kaçmaya çabalarken ona en kısa yoldan ulaşır. Hiç kuşkusuz: Herkes kendi ölümünü arar ve en başarısız eylemler en başarılı olanlardır” (2019, s. 92).

28 Burada bahsedilen “hijyen kültürü”, küresel pandemide açık ve net eylemler dizgesi olarak hiç olmadığı kadar somutlaşmıştır. Nitekim ölümü dışlayan teknobilimsel dünya, pandemi boyunca her şeyin ve herkesin potansiyel virüslü/kirli/lekeli olduğu varsayımından hareketle maske, mesafe ve temizlik gibi çeşitli (hijyenik) sakındırma önerisini üstelik yeri geldiğinde yaptırım mevzuatlarıyla hayata geçirmiştir. Bu öneriler de teknolojikleşen yaşam üzerinde modern bilimin tanımladığı şekliyle ölümün aşında “durdurulabilir ve ölümlü alınabilir bir arıza” olarak görülmesine koşuttur. Yani söylemin alt metinlerinde virüs kaynaklı hastalık ile “ölümün hayat bozucu virüs” olması arasında analogi kurulmaktadır.

düzenleri sarsılan, değer yargıları aşınan ve benlikleri/ilişkileri alt üst olan kişiler olarak görülebilirler.

Sonuç

Başta sinema olmak üzere tüm görüntü sanatları bu çağın büyük oranda görsel kültüre dayanmasına bağlı olarak toplumsal gerçekliği yansıtmada ve yeniden üretmede ayırt edici ve aktif role sahiptir. Özellikle bilim kurgu türü, içinde hem bilimselliği hem de kurgusalılığı barındırması nedeniyle günümüzde yaşanmakta ve gelecekte de yaşanması muhtemel sıra dışı beşerî değişimlere ışık tutmaktadır. Bu makalede de Black Mirror dizisinin Arkangel, Hemen Döneceğim ve San Junipero bölümleri üzerinden doğum öncesi ile ölümsüzlük istenci arasında vuku bulan teknolojik müdahaleler ele alınmıştır. Arkangel'deki Marie karakteri, yaşamın herhangi fiziksel bir çaba göstermeksizin teknolojik gözetim aygıtlarıyla kontrol edilebildiği katastrofik bir düzeni temsil etmiştir. Kızı Sara ise oldukça steril görünen bu takip organizasyonun önce pasifleştirip sonra da tükettiği kayıp jenerasyonun sembolü olmuştur. Bölümün verdiği mesaja göre ekran (monitör) teknolojileriyle desteklenen bedene entegre tüm aygıtlar, satış ve pazarlama aşamasında vurguladıkları faydaların aksine zamanla kullanım alanından ve maksadından sapmakta ve kullanıcıyı kendi teknik perspektifinde hapsedmektedir. Bölümde ayrıca teknolojik evrimin görünür ve giyilebilir olandan bedenine içine yani çip ve implantlara yöneldiği de ima edilmiştir. Giyilebilir veya taşınabilir tüm aygıtların ortak özelliği, bunların istendiği zaman çıkarılabilir ve yer değiştirebilir olmasıdır. Oysa Arkangel'de de gösterildiği hâliyle bedenine ücra bir noktaya montelenen implant ya da çipler bir defaya mahsus imzalanan protokol gereği bir daha yerinden çıkartıl(a)mamaktadır.

Bu durum, geleceğin teknolojileriyle insan iradesi arasındaki ilişkinin hiç olmadığı kadar keskin bir yol ayrımına dayandığını mimlemektedir. Bu yol ayrımı uyarınca, yeni teknoloji kültüründe kullanıcı insan kendisine sunulacak aygıt ve uygulamaları kabul etme noktasında bir bakıma “ya tamam ya devam” oyunu oynayacaktır. Tıpkı Matrix (1999) filminde temsil edildiği gibi kişi kırmızı ya da mavi haptan birini seçip yaşamının geride kalan kısmını bu seçime göre yaşayacaktır. Teknolojiye karşı özgürlük istenci de buna göre aygıt ve insan karşılaşmasının henüz ilk adımında şekillenecek ve alınacak ilk karar (onay ya da ret), bunu takip eden diğer kararları yönlendirecektir. Hemen Döneceğim bölümü tam da bu öngörüye pekiştirmektedir: Martha karakterinin kopya Ash'e dair aldığı ilk karar (onay), onun tüm yaşamını geri dönüşü olmayacak şekilde alt üst etmeye yetmiştir. Öyle ki böylesine aygıtla müptela bir yaşam, onun için kabullenemediği ölüm acısından bile büyük hayal kırıklarına neden olmuştur. Kopya Ash (aygıt) ise yönetici Martha'yı esir ettiğinin veya evin

çatısında esir olduğunun bilincinden yoksun bir duyarsızlıkla sanal sonsuzluk boşluğunda salınmayı sürdürmüştür.

Sonsuzluğa kavuşmayı, ölümün diyalektiği ve devası olarak arzulayan sayısız insan vardır. San Junipero bölümü, insanlığın bu kadim istek ve anlatısını yeniden gündeme getirmiştir. Modern teknokültürün mezarlığı olan sanal belleklerde depolanan zihinleriyle insanlar, filmde ölümsüzlüğün kusursuzlaştırılmış ütopyasında yüzerler. Fakat batma olasılığının veya yaralanmanın olmadığı bu siber uzamdaki kısır döngüsel sonsuzluğun tam olarak nereye vardığı gösterilmemiştir. Karakterlerin mutlu anlarında son bulan yani aslında kesintiye uğratan bu ölümsüzlük hikâyesinin San Junipero denen ütöpik beldeyi de banalleştirip banalleştirmediği ve sonsuza dek yaşamının zamanla bir tür lanete dönüşüp dönüşmediği sorusu göz ardı edilmiştir. Bu ihmal, aygıtlarla veya aygıtlarda ölümü öldürmeyi amaçlayan modern insan için de geçerlidir. Çünkü her teknoloji, sağladığı imkânlar karşılığında kullanıcılarını tüm prosedürü baştan onaylamaya zorlamaktadır. Modern insanın ölümlülüğe dair geliştirdiği olumsuzlama, ölümün her ana yayılan olasılığıyla birlikte onu paranoyak çaresizliklere, sapkın çözümlere ve yaşamın her anını kontrol etmeyi vaat eden teknogirişimlere itaate itmektedir. Böylece sonsuz enerji ve kesintisiz dinamizme sahip sancısız gençlik modeli ve sürekliliği dayatan ölümsüzlük arzusu mutlaklaştırılmaktadır. Ne var ki tekniğin doğası, bulunduğu her yeri ve girdiği her ilişkiyi, ona bağlı diğer tüm unsurlara da sirayet edecek biçimde dönüştürmektedir.

Teknolojikleştirilmiş yaşam bir bilimsel uzmanlık sorunsalıdır. Yine de tekno bilimsel çalışmaların yüzü yaşamdan çok -doğrudan ya da dolaylı olarak- ölümsüzleşme istencine dönüktür. Bu istencin sonucu olarak modern insan önce bedenleştirilmiş, bedene indirgemiş ve ardından tıbbileştirilmiştir. Sağlıklı varlık ve onun sağlayıcı imgesi olan tıp ise kutsanmıştır. Tıp uzmanları bu çağın normlarını ve kutsallarını temsil ve tayin etmektedir. Onların her eylemi, -ölüm dâhil- yaşamın her aşamasının tümüyle yönetilebileceği dolayısıyla yönetilmesi gerektiği savına dayanmaktadır. Bu yüzden müdahale artık varlığın köklerinde, bebek henüz anne karnına düşmeden başlamaktadır. Tıbbın gerek meslek gerek söylem gerekse vizyon olarak gündelik yaşamı içine alan teknolojikleşmenin belki de en yaygın, en etkili ve karşı konulması en güç uzantısı olduğunun altı özellikle çizilmelidir. Yoksa teknolojinin kendisi, kullanıcılarına yaşamı ve ölümü denetim altında tutmanın -en kötü olasılıkla- umudunu aşıl原因 akıllı ve erişilebilir aygıtlar sunmaktadır. Günümüzde bu eğilim, beden artık karşısında değil bedenin içinde ve ona entegre bir sistem içinde gerçekleşmekte ve gözetim mekanizmalarıyla birleşerek sınırsızlaşmaktadır.

Gözetim mekanizmaları yalnızca izleyici/takip edici değil müdahale edicidir de. Bilme ayrıcalığı, tüm gözetim uzmanlarına tahakküm alanı açmaktadır. Bu alanda

çoğu insan gönüllü ve istekli bir şekilde kendini uzmanlığın talimatlarına açmaktadır. Teknolojikleştirilen yaşamda kişi, kendisini kendi elleriyle şeffaflaştırmaktadır. Şeffaflaştırmanın toplumsal boyutu ise ağırlıkla bilişim teknolojileriyle sağlanmaktadır. Gelenen noktada modern insan, özneleşen bilişim aygıtlarının nesnesidir. Ölüm eksenindeki yas ve taziye, kadim geleneklere özgü refleks ve alışkanlıklar dahi dijitalleşmektedir. Modern insan, bedeniyle internet ağlarının istasyonuna dönüşürken genleriyle de kişiselleştirilmiş aygıtların idare merkezi olmaktadır. Bunun sonucunda hâlihazırda yapay zekânın paradoksal olanaklarından istifade etmeye başlayan modern insanın tahayyülünde robotlar, sayborglar veya replikantlar uzak ihtimalleri değil belki de bizzat kendi bedeninde bulacağı yeni bir yaşam formunu temsil etmektedir. Modern insan, her geçen gün artan benzeşim ve iç içelikle teknolojik ağın haricî kullanıcısı olmaktan çıkmakta ve bir tür aygıt aparatına evrilmektedir. Belki de bu şekilde aygıtla has sonsuza dek yenilebilirlik niteliğine kavuşacağını düşünmektedir. Belki de bu nedenle ölümsüzlüğe atıf yapan teknoyaşam aynı zamanda anlamsızlığı, hiçliği ve boşluğu çağrıştırmaktadır. Oysa hayatın inişli çıkışlı ve fani tabiatı, varlığı otantik ve özgün yapan tüm değerlerin kaynağıdır. Kusur olarak etiketlenen birçok olay ve durum, insanın duygulanım kabiliyetini ve yaşamayı sürdürme gücünü beslemektedir.

Çipler ve implantlar gibi entegre aygıtlar, insana kısa vadede işlerini hızla yapacakları seri ve mekanik bir işleyiş vaat etseler de hiç kimse bunun zaman içinde o insanın şahsi irade gerektirecek tercih ve kararlarını da maniple etmeyeceğini garanti edemeyecektir. Zaten teknoloji tarihi, bu şekilde başladığı güzergâhtan sapan sayısız aygıtın anlatisıyla doludur. Örneğin; günümüzde yaygın olarak kullanılan cep telefonları, bugün belki de en son işlev olarak “arama” işini görmektedir. Onun yapay zekâyâ angaje “akıllı” kimliği, kullanıcıyı hayal dahi edemeyeceği inovasyonlara “tek dokunuşla” dâhil edebilmektedir. Bu noktada gelecek çalışmalarda buna benzer aygıtlar özelinde incelemeler yapılabilir ve her yaygın ve olası teknolojinin gündelik yaşamın tasarımıyla ve insan(lığ)ın akıbetiyle ilişkisi ele alınabilir. Bunun dışında hayatın spesifik her bir evresi hakkında da araştırmalar yürütülebilir. Nitekim bu makalede ortaya konmaya çalışıldığı gibi her teknolojik ilerleme, ölüm(lülüğ)e gizli ya da açık gönderme yapsa da insan ömrünün her evresinde farklılaşan stratejiler uygulayabilir. Son olarak bu minvalde her geçen gün yeni yapımlarla büyüyen dijital platformlardan Netflix ve onun temsil ettiği görüntü kültürü mercek altına alınabilir. Burada ve diğer alanlarda bilim kurgunun işaret ettiği uzay, zaman, kıyamet, istila, virüs, oyun, sanal gerçeklik, siber uzam, iklim ve otomasyon gibi güncel soru(n) ların güçlü akisleri bulunabilir. Neticede bugün bir filme bakmakla yaşama bakmak arasındaki mesafe gittikçe kapanmakta dahası yaşam filmlere öykünürken filmler de yaşama rehberlik etmektedir.

Technologized Life as an Imagining of Eternality from Antenatal to Post-Mortem

Sertaç Timur Demir

Introduction

This article assumes and discusses the technologies used in daily life to radically affect all life stages embodied around the human body from antenatal to post-mortem. In this sense, the basic questions to be answered through the three analyzed science-fiction works are as follows: How do the visual arts portray social reality? How does science fiction in particular envision everyday life and the future? How are genetics and information technologies utilized prenatally to post-mortem in fiction? How do the control surveillance mechanisms that watch over life shape the personal and relational world of modern humans? How is death perceived in modern technoculture, and what kind of practices are carried out regarding death? What do futuristic synthetic bodies such as the bouncy robots, cyborgs, and replicants manufactured in the face of mortality correspond to in our era? How are weaknesses such as the pain, aging, and mortality that legitimize the desire for eternity and perfection expressed?

Most recent studies on society and technology have brought up the subjects of the fate of human beings and the journey of freedom regardless of sub-context. Today, the lack of strategic criteria in technology and the attempt to fill all the gaps are directed toward an appetite for endless growth that can swallow even its own rules of existence and ethical order. Feenberg (2005) mentioned this mechanism to be able to easily sacrifice values while protecting itself against public pressures.

@ Assoc. Prof., Gümüşhane University. stdemir@yahoo.com

 <https://orcid.org/0000-0002-9420-9416>

 © İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0655
insan & toplum, 2021.
insanvetoplum.org

 Received: 18.06.2021
Revision: 14.09.2021
Accepted: 13.10.2021
Online First: 25.11.2021

Technologicalization can be characterized by concepts such as progress, expansion, and unlimitedness and does not merely lead to epistemological change. Technological life, especially through biological engineering, erases ontological boundaries and interferes with the nature and evolution of the self by modifying the body away from reproduction to birth and from life to death (Le Breton, 2016), so much so that the ideal of immortality, present in almost all ancient narratives and positioned as a near dream of modern man, again constitutes the essence and ultimate motivation of technological revolutions.

Approach and Method

This article can be evaluated within the scope of digital humanities and analyzes three science fiction episodes that complement each other. Perhaps what makes films more valuable than ever before in understanding today's culture and thought is that the contemporary world we live in is now almost entirely visually based. In other words, the episodes examined in this interdisciplinary study aimed at sociological film criticism are analyzed as projectors of social and cultural change. In this way, analyzing the social becomes possible when talking about movies, as well as explaining movies when talking about the social (Diken & Laustsen, 2010). As for science fiction, it is no longer just an image being watched: It has also become what we experience ourselves (Demir, 2021). Science fiction should not be reduced to mere irrational fantasies of what is likely to be experienced. Every future and present proposition in science fiction prepares the mind and imagination of the viewer for all the possibilities that await them. This process is not just compliance; it can also be considered as a predictive warning.

As a matter of fact, *Black Mirror* (Brooker, 2011-), which is an anthology series that portrays futuristic technology, has an anxious vision (Duarte & Battin, 2021) and strong aspect warning the audience against the dangers that technologies may cause (Johnson et al., 2020) as opposed to being a passive dystopia narrative. The episode *Arkangel* directed by Jodie Foster in 2017 addresses the digital health monitoring system, the security concerns behind surveillance, the severity of surveillance and filtered sterile living, and what comes from being deprived of nature. In addition, the episode examines the world of smart devices as the actors of genetics and the prevalence of implants and digital surveillance are examined. The second episode this study addresses, *Right Be Back* directed by Owen Harris in 2013, discusses life simulations developed around experiences related to death, artificial intelligence (AI), synthetic bodies such as cyborgs and replicants, cloud technology, and cloning. Finally, the themes of immortality technologies, desire to

die, youth and aging, the end of the body, nostalgia, the endless use of the mind, and trans-humanism are mentioned in the context of *San Junipero* directed by Owen Harris in 2016.

Immortal Techno-Surveillance from Genetics to Informatics

The digital panopticon of the 21st century is neither monocentric nor despotic but lacks perspective and is flexible (Han, 2017). As a result, everyone carries their own surveillance devices. However, this includes the intrusiveness that surrounds the body from the inside out at all times and places. Surveillance is never just for seeing and monitoring. Every means of surveillance devices provide are fraught with the threat that the data being collected will at some point turn into unresolved interference. Another remarkable issue that surveillance and control policies focus on and that the Black Mirror series highlights is genes. In this sense, genes represent the future vision of experts who have undertaken the mission of shaping modern culture. Although experts hold a secular worldview, they appear to be religious figures, or at the very least sacred. For example, medicine itself today is surrounded by a dogmatism that supersedes all forms of transcendental belief.

The control and transparent domination of the body that begins before birth is not only the first step of the follow-up that spreads throughout life but is also the source. As a matter of fact, every surveillance anticipates and finds a constant defect in what it observes. The surveillance mechanism usually appears as a perfecting strategy, as this defect is either harmful or something to be cured. Confronting imperfection, suffering, internalizing death, and thus awakening to the truth is the nightmare of the modern individual. Personalized technologies that gather individuals' entire lives in a common and shareable information network operate in such a way as to have knowledge of individuals' every detail. This reckoning will perhaps begin the day one realizes that the devices one uses are not just objects.

Futuristic Bodies of Nostalgia for Immortality

As an extension of modern culture that does not view death as something natural, today's technologies struggle with both death and the pain of mortality. In addition, the worldly projections of the deaths that have taken place have also been digitized, with mourning practices being reconstructed. Intelligent autonomous devices equipped with machine learning, empowered by big data, and behaving strategically using AI attempt to replace one of humanity's most unknown voids and difficult problems, death and mortality, with an endless form of life full of interaction devoid of meaning

or depth. That life flows toward synthetic solutions, AI, cyborgs, replicants, and robots is not surprising because natural life is uncanny and human life is fragile. Moreover, the deep-rooted effect of mortality has the power to throw life into a completely different position from where it started.

Probably one of the hardest corners of this sharp route is AI. It resembles an endless delta where the ancient knowledge of humanity flows into its own channel. Unlike disembodied AI, curiosity about robots is based on precisely such a disparate nature and self-appointed metallic presentation. Androids are helpers with humanoid features, while cyborgs are living organisms that have surpassed human characteristics, one step ahead of the stage of imitating humans (Batukan, 2017). Donna Haraway (2006), the author of *A Cyborg Manifesto* (1985), mentioned cyborgs to not be made of mud and to be unable to dream of returning to dust. The cyborg horizon is shaped by the fact that people begin to resemble the cyborgs they themselves have constructed long before they conceive of cyborgs.

Pain, Aging, and Morality as the Other of the Technologized Society

In the portrait of technologized life, death represents the darkest color and ugliest figure. The promises of painless life and immortality are therefore parallel extensions of the same strategy. The fact that modern medicine as the symbol of the struggle with death also struggles with pain through painkillers confirms this convergence. Sprinkling the feeling of immortality in every aspect of life, modern culture has no room for getting tired, suffering, or stepping aside. At this point, easy-to-swallow vitamins, practical detox cures, painkillers, or serums are put into action when needed. However, one segment exists where almost all advice fails: the elderly. They are the walking messengers of the message of death and therefore the dormant characters of the contemporary techno-system. They are the weakest links in the chain of production and consumerism.

Modern humans now demand literal and self-evident immortality in which they themselves will live. The fact is, this kind of protectionism, similar to the functioning of the immune system, renders the protected thing itself completely vulnerable. In the widespread mass perception that immortality corresponds to endless pleasure and happiness rather than spiritual salvation, being healthy is apt to be seen as the meaning of life. In this case, health and its manifestations (i.e., being fit and energetic) are the prerequisites for any future planning. Technological life is also conditioned to get rid of its traces by reducing death to a health problem.

Conclusion

Technologized-life is a question of scientific expertise. However, the face of technoscientific studies is always directed whether directly or indirectly toward the will to be immortal rather than toward life. As a result of this will, modern humans were first embodied then reduced to the body, and finally medicalized. The healthy being and medicine as its provider image are blessed. Medical professionals represent and appoint the norms and sacraments of this age. Every action of the experts is based on the argument that every stage of life, including death, can be fully managed and therefore should be. As a result, the intervention now begins at the roots of existence before the baby falls into the womb. This is related to the fact that medicine is perhaps the most widespread, most effective, and most resistant extension of the technologicalization that includes daily life as a profession, discourse, and vision.

Surveillance mechanisms are not just monitors or trackers; they are intrusive. The privilege of knowing the target audience opens up an area of domination for all surveillance experts. Most people in this field voluntarily and willingly submit themselves to the instructions of the specialist. At this point, modern man has become the object of subjectivizing information devices. While humans transform into the station of internet networks with their bodies, they become the headquarters of personalized devices through their genes. Consequently, robots, cyborgs, or replicants no longer remain impossibilities in the imagination of the modern humans who've already started to benefit from the paradoxical possibilities of AI; perhaps AI represents a new life form that humans will find in their own bodies. In this regard, future studies can examine similar devices and discuss the relationships every common, possible technology may have with the design of daily life and the fate of humanity.

In the new technology culture, the user-human will appear to play a game of make it or break it so as to accept the devices and applications being presented to them. The will to be free from technology will also be shaped in the first steps of the device and human encounter, and the first decision to be taken (approval or rejection) will guide the decisions that follow. Countless people truly exist who aspire to attain eternity as the dialectic and cure for death. Modern humans' negation of mortality along with the pervasive possibility of death pushes them into obedience to paranoid desperation, perverse solutions, and techno-enterprises that promise to control every moment of life. Thus, the painless youth model with endless energy and uninterrupted dynamism and the desire for immortality that imposes continuity are made absolute.

Kaynakça | References

- Adam, V. I. (1960). *L'Ève future*. Paris: Jean-Jacques Pauvert.
- Aladağ, F. (2020). Dijital beşerî bilimler ve Türkiye araştırmaları: Bir literatür değerlendirmesi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 18(36), 773-796.
- Bachelard, G. (2014). *Mekanın poetikası*. A. Tümertekin (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Batukan, C. (2017). *Robo-tizm: Robot, android, sayborg ve yapay zekada ruh üzerine*. İstanbul: Altıkkırkbeş Yayın.
- Bauchspies, W. K., Croissant, J. ve Restivo, S. (2019). *Bilim teknoloji ve toplum sosyolojik bir yaklaşım*. B. Kuryel, B. Balkız ve Ü. Tathıcan (Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Baudou, J. (2005). *Bilim-kurgu*. İ. Bülbüloğlu (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Baudrillard, J. (2005). *Anahtar sözcükler*. O. Adanır ve L. Yıldırım (Çev.). Ankara: Paragraf Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2006). *Serhan Ada'nın Jean Baudrillard ile söyleşi*. <https://v3.arkitera.com/h13491-serhan-adanin-jean-baudrillard-ile-soylesisi.html> adresinden 29.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Baudrillard, J. (2012). *İmkansız takas*. A. Sönmezay (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2013). *Tüketim toplumu*. H. Deliceçaylı ve F. Keskin (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2014). *Cool anılar I-II 1980-1990*. A. Sönmezay (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2016). *Simgesel değiş tokuş ve ölüm*. O. Adanır (Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2019). *Baştan çıkarma üzerine*. A. Sönmezay (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2012). *Ölümlülük ölümsüzlük ve diğer hayat stratejileri*. N. Demirdöven (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beck, U. (2019). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru*. B. Doğan (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Benjamin, W. (2018). *Son bakışta aşk*. N. Gürbilek (Haz.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Berman, M. (2013). *Katı olan her şey buharlaşıyor: Modernite deneyimi*. Ü. Altuğ ve B. Peker (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bostrom, N. (2019). *Süper zeka: Yapay zeka uygulamaları, tehlikeler ve stratejiler*. F. B. Aydar (Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Botton, A. (2014). *Çalışmanın mutluluğu ve sıkıntısı*. S. Sertabiboğlu (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Braidotti, R. (2018). *İnsan sonrası*. Ö. Karakaş (Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Brooker, C. (Yapımcı). (2011-). *Black Mirror* [Televizyon Dizisi]. Zeppotron, Channel 4 Television Corporation, Babieka, Gran Babieka.
- Canetti, E. (2007). *Ölüm üzerine*. G. Aytaç (Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.
- Caraco, A. (2019). *Kaos'un kutsal kitabı*. I. Ergüden (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Castells, M. (2013). *Ağ toplumunun yükselişi/enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür (cilt 1)*. E. Kılıç (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Demir, S. T. (2013). *Projektör olarak sinemanın sosyoloji çalışmalarına sunduğu metodolojik imkânlar*. M. Tuna (Ed.). *Yeni toplumsal yapılanmalar: Geçişler, kesişmeler, sapsmalar bildiri kitabı II içinde* (ss. 59-66). Muğla: VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi.
- Demir, S. T. (2016). *Modern kültürde hastalık ve ölüm: şimdi'ye ve sonsuzluk'a dair. Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 6(1), 287-305.
- Demir, S. T. (2021). *Büyüyen veri küçülen insan: Şimdileşen geleceği kara ayna'da seyretmek*. *TRT Akademi*, 6(11), 88-105.
- Diken, B. ve Laustsen, C. B. (2010). *Filmlerle sosyoloji*. S. Ertekin (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

- Domingos, P. (2019). *Master algoritma: Yapay öğrenme hayatımızı nasıl değiştirecek?* T. Göbekçin (Çev.). İstanbul: Paloma Yayınları.
- Duarte, G. A. ve Battin, J. M. (2021). Imagining the present age. G. A. Duarte ve J. M. Battin (Ed.). *Reading black mirror insights into technology and the post-media condition* içinde (ss. 9-24). Bielefeld: Verlag.
- Eagleton, T. (2017). *Hayatın anlamı*. K. Tunca (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ellul, J. (2003). *Teknoloji toplumu*. M. Ceylan (Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Feenberg, A. (2005). Critical Theory of Technology An Overview Andrew Feenberg. *Tailoring Biotechnologies*, 1, 47-64.
- Foster, J. (Yönetmen). (2017). *Arkangel* [Televizyon Dizisi]. Channel 4 Television Corporation.
- Foucault, M. (2015). Toplum savunmak gerekir (7. Baskı). Ş. Aktaş (Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Frampton, D. (2013). *Filozofî: Sinemayı yepyeni bir tarzda anlamak için manifesto*. C. Soydemir (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Frase, P. (2019). *Dört gelecek: Kapitalizmden sonra hayat*. A. E. Pilgir (Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Han, B. C. (2017). *Şeffaflık toplumu*. H. Barışcan (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Han, B. C. (2018a). *Şiddetin topolojisi*. D. Zaptıoğlu (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Han, B. C. (2020). *Psikopolitika, neoliberalizm ve yeni iktidar teknikleri*. H. Barışcan (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harari, Y. N. (2016). *Homo deus: Yarının kısa bir tarihi*. P. N. Taneli (Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Haraway, D. (2006). *Siborg manifestosu*. O. Akınhay (Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Harris, O. (Yönetmen). (2013). *Right Be Back* [Televizyon Dizisi]. Zeppotron, Channel 4 Television Corporation.
- Harris, O. (Yönetmen). (2016). *San Junipero* [Televizyon Dizisi]. House Of Tomorrow.
- Huxley, A. (2013). *Cesur yeni dünya*. Ü. Tosun (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Johnson, D. K., Márquez, L. P. ve Urueña, S. (2020). Black mirror: What science fiction does best. D. K. Johnson (Ed.). *Black mirror and philosophy: Dark reflections. hoboken* içinde (ss. 1-8). NJ: Wiley & Sons.
- Jones, C. (1997). *R.I.P.: The complete book of death and dying*. New York: HarperCollins.
- Kakoudaki, D. (2017). *Robot anatomisi*. D. Aras (Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Kaku, M. (2019). *İnsanlığın geleceği*. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık.
- Keck, F. ve Rabinow, P. (2013). Genetik beden keşfi ve temsili. A. Corbin, G. Vigarello ve J. J. Courtine (Ed.). *Bedenin tarihi 3 bakıştaki değişim: 20. yüzyıl içinde* (ss. 59-72). S. Özen (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kracauer, S. (2011). *Kitle süsü*. O. Kılıç (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Le Breton, D. (2010). *Acının antropolojisi*. İ. Yerguz (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Le Breton, D. (2016). *Bedene veda*. A. U. Kılıç (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Le Breton, D. (2021). *Ten ve iz*. İ. Yerguz (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lupton, D. (2012). *Medicine as culture: Illness, disease and the body in Western Societies*. London, Thousand Oaks, New Delhi and Singapore: Sage Publications.
- Marx, K. ve Engels, F. (2018). *Komünist manifesto*. T. Bora (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mirani, L. (2021). Kişisel teknoloji gerçekten kişisel oluyor. D. Franklin (Ed.). *Mega tech-2050'de teknoloji içinde* (ss. 165-176). B. Şeyrek (Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Nuland, S. B. (2013). *Nasıl ölüyoruz: Yaşamın son döneminden izlenimler*. Ş. Taş (Çev.). İstanbul: H2O Kitap.
- Özden, Z. (2004). *Film eleştirisi: Film eleştirisinde temel yaklaşımlar ve tür filmi eleştirisi*. Ankara ve İstanbul: İmge Kitabevi.
- Pallasmaa, J. (2016). *Tenin gözleri*. A. U. Kılıç (Çev.). İstanbul: YEM Yayın.

insan & toplum

- Prost, A. (2010). Aile ve birey. P. Ariès ve G. Duby (Ed.). *Özel hayatın tarihi 5/Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze* (ss. 63-117). Ş. Aktaş (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ranciére, J. (2008). *Görüntülerin yazgısı*. A. U. Kılıç (Çev.). İstanbul: Versus Kitap.
- Saramago, J. (2019). Ölüm bir varmış bir yokmuş. M. N. Kutlu (Çev.). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Sutherland, J. A. ve Feltey, K. (2010). *Cinematic sociology*. Thousand Oaks, London: Pine Forge Press, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
- Tarkovski, A. (2000). *Mühürlenmiş zamanlar*. F. Ant (Çev.). İstanbul: AFA Yayıncılık.
- Toffler, A. (2008). Üçüncü dalga. S. Yeniçeri (Çev.). İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Topçu, N. (2011). *Var olmak*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Turner, S. B. (2011). *Tıbbi güç ve toplumsal bilgi*. Ü. Tatlıcan (Çev.). Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Zizek, S. (2010). Sunuş: Toplumsalın kalbindeki film. B. Diken ve C. B. Laustsen (Ed.). *Filmlerle sosyoloji içinde* (ss. 11-15). S. Ertekin (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.